

België-Belgique

P.B.

WILRIJK 1

8/5124

rAntGroen

P106235 - Driemaandelijks tijdschrift van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen - april - mei - juni 2010 - jaargang 9 nr. 34

© Guido Van Boeckel

natuurpunt
Zuidrand Antwerpen

www.zuidrand.be

AFZENDER en VU:

Guido Callaerts

Frans De Cortlaan 42

2610 Wilrijk

Afgiftekantoor Wilrijk 1

Bestuursleden en coördinatoren

Hugo Waeterschoot, Voorzitter en Coörd. Beleidswerkgroep
Groenstraat 59, 2540 Hove
03/455 22 12 - 0477/33 23 30 - hugo.waeterschoot@scarlet.be

Jos Daniels, Secretaris
Archimedeslaan 4, 2650 Edegem
03/458 02 02 - jos.daniels@base.be

Guido Callaerts, Penningmeester, Coörd. ledenadministratie
en Behaagactie

Frans De Cortlaan 42, 2610 Wilrijk
03/828 11 03 - callaertsguido@base.be

Nancy Geldhof, Coördinator natuureducatie
Hollebeekstraat 192, 2660 Hoboken
0485/84 38 26 - nancy.geldhof@telenet.be

Catherine Vandercruyssen, Coördinator Cursussen
Koningin Astridlaan 106, 2550 Kontich
03/288 81 07 - cvdx@telenet.be

Johan Baetens, Coördinator Studie

x
x - baetens.johan@gmail.com

Rudi Leemans, conservator Groen Neerland
Kleine Doornstraat 51, 2610 Wilrijk
03/828 43 16 - rudolf.leemans@telenet.be

Veerle De Saedeleer (mede)contactpunt Fort 7
contact.fort7@zuidrand.be

Elsenburglaan 2, 2650 Edegem
vee_saddler@yahoo.co.uk

Tuur Wuyts, (mede)contactpunt Fort 7
contact.fort7@zuidrand.be

Mestdaghplein 15/4, 2610 Wilrijk
03/449 99 11 - arthurwuyts@telenet.be

Bob Gabriels, webmaster
Vandepereboomstraat 9, 2140 Borgerhout
bob.gabriels@telenet.be

Lucy de Nave, bestuurslid
Jan Van Ryswycklaan 277, 2020 Antwerpen
03/237 99 52 - lucy.denave@antwerpen.be

Ronny Deckers, bestuurslid
Orchideeënstraat 69, 2610 Wilrijk
0485/55 45 31 - ronald.deckers@telenet.be

Biodiversiteitsactie afdeling: biodiv2010@zuidrand.be

Redactie rAntGroen

rAntGroencoördinator: Johan Vermariën
Onafhankelijkheidsstraat 50, 2650 Edegem
03/457 00 56 - redactie@zuidrand.be

Graag uw teksten zenden naar:

Verslagen: André De Mul,
Lage Kaart 422 (Gvl), 2930 Brasschaat
03/828 70 32 - andre-de-mul@telenet.be

Agenda: functie vacant

zuidrand.waarnemingen.be: Gilbert Van Ael,
Antwerpsesteenweg 243, 2660 Hoboken
03/827 05 10 - gilbert.van.ael@telenet.be

Fort 7-nieuws:
Elsenburglaan 2, 2650 Edegem
contact.fort7@zuidrand.be

Overige: Johan Vermariën
zie hierboven

Verdeling: Guido Callaerts
contactgegevens: zie bestuursleden

Vormgeving: Guido Van Boeckel,
Berten Pilstraat 20, 2640 Mortsel
0475/96 69 67 - guido.van.boeckel@skynet.be

**Teksten voor het volgend nummer van rAntGroen, met
verschijningsdatum 1 juli 2010, ontvangen we graag
ten laatste op 15 mei.**

Contactpersonen voor geleide wandelingen in Fort 7

Natuurwandelingen:

Tuur Wuyts - 03/449 99 11 - arthurwuyts@telenet.be

Monumentwandelingen:

Philippe Vanhove - 03/825 02 43 - philippe.vanhove@scarlet.be

Algemeen

Lidmaatschap Natuurpunt: 24 euro per jaar te storten op rekening van Natuurpunt vzw (230-0044233-21) met vermelding: lidmaatschap, Afd. Zuidrand Antwerpen, naam en adres. Als lid van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen ontvangt u het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelings tijdschrift rAntGroen.

Adreswijziging: elke adreswijziging moet rechtstreeks gemeld worden aan Natuurpunt vzw, Coxielaan 11 - 2800 Mechelen (e-mail: Karina.deboeck@natuurpunt.be) met de volgende gegevens: lidnummer, naam, oud en nieuw adres en lid "afdeling Zuidrand Antwerpen."

Abonnement op rAntGroen: Voor leden van andere afdelingen door storting van 8 euro op onze rekening met vermelding van uw naam en adres.

Verzekering: Ieder lid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid.

Inschrijving voor de autobustochten: Alle gezinsleden tot en met 12 jaar gaan gratis mee indien vergezeld van ouders. De algemene prijs is 15 euro. Studenten betalen 13 euro

De eerst ingeschrevenen hebben voorrang indien de deelnemingsprijs betaald werd. Wie na storting niet mee kan, moet zo vlug mogelijk de leiding verwittigen zodat mensen die op de wachtlijst staan, kunnen meegaan.

Indien er onvoldoende inschrijvingen zijn, gaat de tocht door met eigen wagens of met minibusjes.

Annulatie bij autobustochten: Leden die door ernstige redenen niet kunnen deelnemen en uiterlijk 2 dagen vooraf de leiding verwittigen, hebben recht op een tegoedbon voor een volgende bustocht.

Annulatie bij weekends en reizen: Om tijdig vervanging te vinden vragen we u om afzegging zo spoedig mogelijk te melden. Teneinde de kosten te recupereren vragen we steeds 10% van de totale prijs bij afzegging. Bij afzegging binnen de maand voor de reis dient er minimum 25% van de totale prijs te worden betaald of de reeds gemaakte kosten indien deze hoger liggen dan 25%.

Alle betalingen voor onze afdeling dienen te gebeuren op volgende rekening:

979-9767547-40 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen.

Op uw betalingen steeds reden van betaling, uw naam en e-mail adres of telefoonnummer vermelden a.u.b.

Fiscaal aftrekbare giften (min. 30 euro) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening 293-0212075-88 van Natuurpunt vzw, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen met vermelding "Afdelingsfonds 3722, Zuidrand Antwerpen"

Omslagfoto: bloei Hazelaar - © Guido Van Boeckel

Biodiversiteit, een goedkope slogan of een noodzaak?

2010 wordt het internationaal jaar van de Biodiversiteit. Toegegeven dat dit beduidend minder aandacht krijgt in de pers dan de opwarming van de aarde afgelopen jaar maar het is daarom niet minder belangrijk. Countdown 2010 klinkt velen waarschijnlijk wel bekend in de oren maar daar stopt gewoonlijk onze kennis rond biodiversiteit ongeveer. Vele soorten, ook in onze streken, blijven er echter steeds op achteruitgaan ondanks belangrijke inspanningen op het vlak van hun bescherming. Wie kan nu nog zeggen dat er - bijvoorbeeld - nog veel dagvlinders of zwaluwen rondvliegen in onze contreien?

Pesticidenresidu's werden in het verleden nogal eens met de vinger gewezen, maar recente EU-cijfers geven een duidelijke verbetering weer op dit vlak. De luchtkwaliteit, op fijn stof na, is er ook behoorlijk op vooruitgegaan zodat ook hier de hoofdoorzaak niet echt kan liggen. Anders is het gesteld met de versnippering van het open gebied, het intensifiëren van de landbouw en het verdwijnen van kleine landschapselementen. Vermoedelijk ligt hier een belangrijke oorzaak. Er zijn gewoon niet genoeg geschikte leef-, voedsel- en voortplantingsplaatsen meer voor vele soorten.

Het behoud van het biogenetisch potentieel is de drijfveer voor het behoud van de biodiversiteit. Anders dan met klimaat, zure regen of een aantal andere belangrijke milieuproblemen kan men uitgestorven soorten nooit meer herstellen. Wanneer ik deze intro schrijf is het Europese Biodiversiteitsplan nog niet gelanceerd, maar wanneer je dit artikel leest heb je misschien reeds kennis genomen van een aantal conclusies van dit rapport. We moeten dringend evolueren naar een beter, groener en een meer gevarieerd open landschap willen we het teruglopen van de biodiversiteit een halt toeroepen.

De biodiversiteit van een gebied is bovendien een gevoelige - en vermoedelijk de beste - bio-indicator die fysische aspecten (behoud van vocht in een gebied), landschappelijke aspecten (geschikt leefgebied), effect van chemische verontreiniging, verstoting door oprukkende exoten, verstoring van de voedselpiramide en nog veel meer bedreigingsfactoren integreert in één meetbare factor. Inderdaad, moeder natuur heeft er miljoenen jaren over gedaan om een behoorlijke soortenrijkdom uit te bouwen waarbij door het principe van 'survival of the fittest' iedere soort zijn niche heeft ontwikkeld in evenwicht met concurrerende soorten en predatoren. Dit subtiele evenwicht kan logischerwijs makkelijk verstoord worden door vele antropogene oorzaken zoals hierboven aangegeven.

Het jaar van de biodiversiteit is daarom voor de natuurbescherming een symbooljaar. Politiek en maatschappelijk wordt aandacht gevraagd voor de diversiteit en het behoud van het natuurlijke leven.

Natuurpunt, en ook onze afdeling, dragen een behoorlijk steentje bij om, op respectievelijk regionaal en lokaal vlak, de biodiversiteit te behouden en te versterken waar mogelijk. Het beheer van natuurreservaten is in belangrijke mate hierop gericht. Door gepaste maatregelen proberen we niet aantrekkelijk te zijn voor één, maar wel voor een diversiteit aan streekeigen soorten. Aangezien exoten en woekersoorten meestal voorkomen in sterk verstoord gebied (lees voedselrijk, overbetreding, ...), houdt het behoud van de biodiversiteit meestal het verarmen, verschromen en variëren van bodems en landschappen in. Onze voorouders deden dit spontaan (in de landbouw, bos- en akkertelt) maar gedurende de laatste 2 generaties is dit duidelijk verloren gegaan. Anderzijds heeft 'Natuurpunt nationaal' ingezet op een soortenbeleid ter bescherming van kritische soorten. Dit is niet in tegenspraak met het streven naar diversiteit, in tegendeel. Deze rode lijstsoorten zijn juist veelal zo zeldzaam omdat ze kwetsbaar zijn en juist enkel in deze gevarieerde verschaalde gebieden voorkomen (of beter gezegd: kwamen).

Ook wij als afdeling willen dit jaar ten volle de kar trekken van het biodiversiteitsjaar en hebben een plan opgesteld. We plannen een aantal leuke breedschalige initiatieven zoals een 24 uur van de biodiversiteit op 22/23 mei en de open fort dag van 24 oktober met als thema "schatkamer van de natuur in de stad". Daarnaast is er aandacht voor studie en educatieactiviteiten (zwaluwen- en andere inventarisaties), evenals maatregelen op beleidsniveau door het sluiten van biodiversiteitscharters met de gemeenten van onze afdeling. Je vindt er verder in dit nummer een speciaal artikeltje over. Maar laat ons eerst bij onszelf beginnen. Ook je tuin, hoe klein ook, kan een klein paradijsje van biodiversiteit worden voor streekeigen soorten. Kleine maatregelen zoals het aanplanten van bessenrijke struiken voor het aantrekken van vogels, bloemenrijke planten voor insecten en vlinders, of een haagbeukenhaag i.p.v. die betonnen muur of beukenhaag voor de meikever..., het is allemaal kleinschalig, maar alles samengeteld een flinke zet.

Zijn jullie mee aan zet dit jaar? Ik ben er van overtuigd dat we je dit jaar kunnen ontmoeten op één van deze speciale evenementen rond biodiversiteit.

Agenda

Iedereen is welkom op alle wandelingen. Honden zijn niet toegestaan op onze activiteiten.
De gids/leiding treedt op als educatieve begeleider van Natuur- en Milieueducatie Natuurpunt.

= kostendelend vervoer (5 eurocent/km)
wordt op de afspraakplaats georganiseerd

= kindvriendelijke tocht

= inschrijven/aanmelden noodzakelijk

1 = slentertocht
2 = kleine makkelijke afstand
3 = stevige maar niet moeilijke wandeling
4 = stevige en moeilijke wandeling

1 = algemene tocht
2 = natuurthematocht
3 = specialisatie voor iedereen
4 = determinatietocht

Wie vorig jaar op 5 april mee was op de uitstap naar Zevenbergen en Muizenbos herinnert zich zonder twijfel nog wel de uitbundige, schitterende voorjaarsflora. Deze lente maken we een mooie, afwisselende wandeling van zo'n 8 km. door het Walenbos om dit jaarlijks terugkerend wonder te aanschouwen. Het Walenbos is een groene parel, gelegen in de gemeente Tielt-Winge in het brongebied van de Motte. Het ca 500 ha grote bos is één van de belangrijkste natuurgebieden van het Hageland en is grotendeels in beheer van het Agentschap voor Natuur en Bos.

Voorjaarsflora © Rudy Vansevenant

Paasmaandag 5 april
7.30 u
Voorjaarsflora in het Walenbos

De aanwezigheid van uitgestrekte brongebieden, allerlei bodemtypes en reliëfverschillen zorgen voor een grote verscheidenheid aan bostypes. Zo treffen we er voedselarme elzenbroekbossen met Dotterbloem, Waterviolier en Pluimzegge, eikenhaagbeukenbos met Bosanemoon en Eénbes en ook drogere eikenbossen met Dalkruid en Blauwe bosbes.

Zo een gevarieerd bos herbergt ook een rijk vogelleven en begin april herneemt de vogelzang; dit is dan ook de reden waarom we deze wandeling in de voormiddag hebben gepland.

De grote variatie in begroeiing en de afwisseling tussen bos en open ruimte heeft ook een grote aantrekkingskracht op dieren als Steenmarter, Bunzing, Eekhoorn, Vos en Ree. De kans dat we deze soorten te zien krijgen is echter zeer klein, maar je weet maar nooit ...

Mis deze kans niet want de voorjaarsflora is snel verdwenen!

Afspraak: wij vertrekken om 7.30 u aan de Bist te Wilrijk (kostendelend vervoer) en zijn terug omstreeks 13.00 u.

Mee te brengen: verrekijker, vogelgids, fotoapparaat en laarzen (onontbeerlijk!)

Gids: Walter Van Spaendonk 03/480 54 24 - 0479/98 57 77

Leiding: Rudy Vansevenant 015/32 08 05 - 0475/49 03 68

Vandaag gaan we genieten van het mooie prille groen op het fort met de eerste bloemen, de eerste zang van de vogels en het beluisteren van het geroffel van de spechten.

Je zal ook verrast zijn van het vele werk dat de beheerploeg heeft verricht om een bloemrijk en gevarieerd landschap te creëren op dit domein! Fortgidsen nemen U mee op de wandeling. Einde verwacht tegen 12.00 u waarbij voor degenen die dit willen nog even een drankje kan genuttigd worden in ons lokaal.

Zondag 11 april
9.00 u

Lentewandeling op Fort 7

Afspraak: om 9.00 u aan de ingang van het reservaat, Legerstraat 40 (opgelet vanaf de Jules Moretuslei kan men met de auto de Legerstraat niet inrijden! Neem aan de eerste verkeerslichten vanaf de Boomssteenweg de Valkstraat, dan Koornbloemstraat en zo de Legerstraat).

Mee te brengen: stapschoenen, verrekijker en eventueel een loep

Leiding: Tuur Wuyts 03/449 99 11

contact.fort@zuidrand.be

Startend van op de **Brabantse Wal**, trekken we een eindje door de **Markiezaat** om dan terug te keren door de natte natuurweiden, langs een boerderij naar de “hogere regionen”. Om de diversiteit eer aan te doen, trekken we ook door enkele majestueuze beukendreven, een dennenbos en lopen zelfs langs de hakhoutbosjes van de weervissers. Deze zijn niet verwant aan de weerwolf maar hebben iets met ansjovissen. De Brabantse Wal die zowat 12 meter boven de Markiezaat uitsteekt, ligt tussen Ossendrecht en Bergen-op-Zoom, niet ver over de Nederlandse grens boven Antwerpen. De Markiezaat is ontstaan uit de Oosterschelde door de aanleg van de Oesterdam.

Zondag 18 april
13.00 u

Brabantse Wal + Markiezaat

We zijn benieuwd of de Graszanger er de strenge winter heeft overleefd. Van de rietvogels kunnen de Blauwborst en de Sprinkhaanzanger al terug zijn, een late steltloper en een Lepelaar behoren tot de mogelijkheden.

Ook de planten zullen de gepaste aandacht krijgen.

Afspraak: wij vertrekken om 13.00 u aan de Bist te Wilrijk. Einde omstreeks 17.00 u ter plaatse.

Mee te brengen: verrekijker, loep, vogelgids, fotoapparaat en laarzen (zeker in de auto leggen)

Gids: Walter Van Spaendonk 03/480 54 24 - 0479/98 57 77

Leiding: Wim Vandeweyer 03/321 32 23 - 0485/60 54 97

Na de succesrijke reeks najaartrektellingen die vanaf eind september hun 5de editie ingaan, introduceert Luc Van Schoor dit jaar ook een nieuwheid.

Voor de eerste maal zullen er deze lente vogeltrektellingen doorgaan langs de Hobokense polder. Dit initiatief kwam tot stand op aanraden van de vogelwaarnemers van de nabije trektelpost Kruibeekse polder.

Voorjaarstrektellingen kennen een ander verloop en met deels andere vogelsoorten dan in het najaar.

Ze is korter van duur en meestal sterk gebonden aan gunstige weersomstandigheden. Op mooie dagen kunnen er plots heel wat overtrekkers waargenomen worden op weg naar hun noordelijke broedplaatsen. Daarbij horen niet alleen typische zangvogels als Gele kwikstaart en allerlei piepers maar ook Regenwulp, Purperreiger en aardig wat roofvogels als Boomvalk, Kiekendieven en Wouwen. Stof genoeg dus voor een boeiende kennismaking met de voorjaarstrek in eigen omgeving! Zoals gewoonlijk situeert de trektelpost zich op de Scheldepolder langs de Hobokense polder, verlengde van Petroleumkaai (parking).

18 april - 15 mei
7.30 u

Vogeltrektellingen
Hobokense polder

De tellingen beginnen op zondag 18 april en eindigen op zaterdag 15 mei. In deze periode zal zowel tijdens de weekends als op weekdays geteld worden indien de weersomstandigheden het toelaten.

In principe wordt er waargenomen tussen 7.30 u en 12.00 u, maar uitzonderingen kunnen de regel bevestigen.

Luc doet een oproep aan alle vogelliefhebbers, van leek tot kenners, om met ieders inbreng van deze eerste lentetrektellingen een succes te maken!

Voor alle verdere info en afspraken:

Luc Van Schoor 0494/33 63 09

foto: Luk Smets

Agenda

Daslook © Lieve Deceuninck

Blauw zo ver het oog rijkt ! Dat is waar we op hopen vandaag. Inderdaad het Hallaerbos ten zuidwesten van Brussel gelegen, staat geboekstaafd als één der mooiste voorjaarsbossen van Vlaanderen. Een weelderig ondertapijt van Boshyacint, Daslook, Bosanemoon en vele andere voorjaarsplanten zijn hiervoor verantwoordelijk. Rond deze periode is de bloei zo uitbundig dat je de bodem van het bos vaak niet meer ziet. Een lust voor oog (en neus) dus. Ook Boomklever en misschien ook Fluiter laten zich rond deze periode vaak van hun beste kant horen. We wandelen enkele kilometers op een rustig tempo waarbij we hopelijk (ook) kunnen genieten van de

Zondag 25 april
10.30 u

Voorjaarsflora in het Hallaerbos

eerste zonnestralen. Fons legt ons hierbij de historiek van het bos en de weetjes omtrent de voorjaarsflora in detail uit. Een niet te missen topper dus, zonder meer. Bovendien moet je er niet vroeg voor uit je bed. Een ideale gezinsuitstap dus.

Afspraak: We vertrekken pas om 10.30 u op het Bistplein te Wilrijk, ter hoogte van het Districthuis en nuttigen eerst onze picknick in een plaatselijke kroeg (te Halle) alvorens de wandeling aan te vatten. Einde ter plaatse rond 17.00 u. Te wandelen afstand +/- 5 km.

Meebrengen: goede stap schoenen en een verrekijker.

Gids: Fons Waeterschoot

Leiding: Hugo Waeterschoot 03/455 22 12
hugo.waeterschoot@scarlet.be

Zaterdag 1 mei
14.30 u

Natuur domeinen in
de Voorkempen met
avondspeurtocht

Op deze lentefeestdag zoeken we het niet te ver. De Voorkempen heeft immers de natuurliefhebber nog veel te bieden. Voormalige oude bosdomeinen werden met succes opengesteld voor het publiek. Zo werd waardevolle natuur toegankelijk voor iedereen.

Vanmiddag bezoeken we Het Schildehof en De Pont. Eigenlijk is dit één gemeentedomein waarvan Natuurpunt Schijnvallei met de Pont een deel in beheer heeft. Zowel wat flora als fauna betreft is het een apart gebied dat gemakkelijk te bewandelen is.

Met broedvogels als Blauwe reiger (kolonie), Bosuil, Wateral, Nachtegaal, Boomklever en 4 spechtsoorten waaronder Zwarte - en Kleine bonte specht is dit domein meer dan een bezoek waard. De meeste zomervogels zijn nu present en dat zullen we zeker horen en zien.

Na een tussenstop met knapzak in een herberg gaan we op avonduitstap in het Provinciaal domein Vrieselhof te Oelegem. Luc heeft hier vroeger verschillende broedvogelinventarisaties doorgevoerd en kent dus het domein op zijn duimpje.

Na een korte rondwandeling gaan we in de schemer op zoek naar de wat geheimzinnige Houtsnip en ander gedierte (mogelijk reeën). De Houtsnip is (was er?) er, zoals aardig wat andere bosvogels, broedvogel. Of dat anno 2010 nog het geval is kunnen we niet op voorhand bevestigen. Feit is dat de Houtsnip een zeer speciaal baltsgedrag vertoont dat vooral op warme, windstille

lenteavonden kan waargenomen worden. Of dat moment vanavond erin zit valt nog te bezien, maar we wagen het erop! Want wie niet waagt... Maar zelfs als de Houtsnip verstek zou laten gaan, dan kunnen we alleszins samen genieten van een sfeerrijke avondwandeling door dit mooie domein. We eindigen als het donker is en laten dan het bos aan de echte nachtuilen.

Afspraak: we vertrekken met eigen wagens om 14.30 u op de Bist en beëindigen de uitstap rond 20.00 u in Oelegem.

Meebrengen: picknick, verrekijker, stevige wandelschoenen en een warme trui of jekker voor 's avonds. Zo nodig (hopelijk niet) een regenvestje voorzien.

Wie wil aansluiten voor de avondtocht rond 19.00 u belt, ten laatste op vrijdagavond, naar Luc of Wim voor juiste afspraak

Gids: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Leiding: Wim Vandeweyer 0485/60 54 97

Houtsnip
foto: Willy Ceulemans

Op deze unieke tocht trekken we naar het prachtige Groene Hart van Nederland. Luc en Wim leiden ons naar en door een drietal uiterst waardevolle water- en moerasgebieden. Het programma in wording voorziet in enkele aantrekkelijke en boeiende wandelingen die elke natuurliefhebber kan aanspreken.

We beginnen deze bijzondere excursie met een bezoek aan de Groene Jonker. Dit 107 ha grote poldergebied werd in 2007 ingericht tot een afwisselend water- en rietland met variabel waterpeil. Dit nieuwe natuurgebied ontwikkelde zich sindsdien snel tot één van de mooiste landschappen van Zuid-Holland.

Via een wandelpad met observatiepunten doorkruisen we het waterrijk gebied met zijn grote plas, ruisende rietkragen en natte graslanden. Deze afwisseling in natuur zorgt voor een bijzonder gezelschap van weide- en watervogels. Elk jaargetijde zijn ze in grote aantallen te bewonderen. Naast de gewone soorten kwamen hier ook allerlei bijzondere moerasvogels tot broeden zoals Geoorde fuut, Steltkluut, Zomertaling, Porseleinhoen tot zelfs het zeldzame Kleinste waterhoen. De Groene Jonker is dan ook een favoriete plek voor veel vogelaars uit binnen- en buitenland. De nabijgelegen Nieuwkoopse plassen, 1400 ha groot, is een parel in het groene hart. Een natuurgebied dat zijn weerga niet kent! Hier is rust en ruimte voor plant, mens en dier. Je treft er een grote diversiteit met o.a. uitgestrekte rietlanden met allerlei water- en moerasvogels, waardevolle hooilandjes vol met bijzondere bloemen en het grootste oppervlakte aan moerasheide in Europa. De Nieuwkoopse plassen herbergen ook de tweede grootste kolonie Purperreigers van Nederland.

We wandelen langs het plassengebied en door polder De Haeck. Lusthof De Haeck is een beschermde Polder die zo'n zestig jaar geleden door een natuurliefhebber is aangelegd als lusthof. Het is een prachtig stukje natuur met water, bos en drassige paden. De

Wie vogels op hun mooist wil horen zingen moet er wat voor over hebben. Daarom gaan we in de Hobokense Polder op stap om te luisteren naar de Nachtegaal, Grasmus, Fitis, Kleine karekiet, Zwartkop en nog tal van andere zangers. Als de zon van de partij is, wordt het een echte belevenis die de moeite van het vroeg opstaan ruim compenseert. Let op: 's morgens kan het nog behoorlijk fris zijn!
Afspraak: om 5.30 u op de parking aan het einde van de Schel-

Zondag 9 mei
7.30 u

**Exclusieve bustocht naar de
plassengebieden van
Zuid-Holland**

bodem is als een spons, er groeien verscheidene veenmossen, Gagel en Zonnedauw. Bij de vele broedvogels horen ook Ransuil en Wielewaal. Via een schitterende wandeling met paadjes, bruggetjes en doorkijkjes lopen we langs de verschillende natuurtypes van de Nieuwkoopse plassen; bos, open water met waterlilies, eeuwenoude legakkers, graslandjes en rietvelden.

Tot slot van deze (hopelijk) mooie lentedag trekken we naar de Reeuwijkse plassen. Dit is een uitgestrekt karakteristiek veenlandschap met een tiental grote en kleine waterplassen, weidegebieden en bospercelen. Het is daar goed wandelen en fietsen langs smalle dijkes en bloemrijke graslanden waar typische weidevogels als Grutto broeden. We gaan ook op zoek naar de steeds zeldzamer wordende Grote karekiet.

Zoals je zelf kan oordelen belooft dit een zeer boeiende dag te worden voor elke natuurpunter die wil kennismaken met enkele oernederlandse natuurgebieden.

Vlug inschrijven is dan ook de boodschap als je er zeker bij wil zijn (uiterlijk op 25 april). Dat kan via storting van € 17,5 op rekeningnummer 979-9767547-40 met vermelding van je naam en telefoonnummer (families met kinderen betalen nooit meer dan € 50).

Afspraak: Opstapplaats **Hoboken:** 7.15 stipt, parking van de Delhaize, hoek Oudestraat-Heidestraat; **Wilrijk:** 7.30 u stipt op de Bist. Terug in Wilrijk omstreeks 19.30 u.

Meenemen: picknick, vogel- en plantengids (optioneel), kijker, telescoop, fototoestel, bij droog weer volstaan stevige wandelschoenen en gepaste kledij.

Gids: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Leiding: Wim Roelant 0477/34 07 21

In samenwerking met Natuurpunt Hobokense polder

Zondag 16 mei
5.30 u

**Zangvogels op hun best in de
Hobokense Polder**

delaan (straat tussen het natuurgebied en Polderstad) tegen de oude Schelddijk. Einde van de wandeling rond 8.30 u. Nadien is er mogelijkheid om de meegebrachte boterhammen op te eten in de IJsvogel op Fort 7. Voor koffie en thee wordt gezorgd. Geef evenwel vooraf een seintje aan de leiding.

Mee te brengen: aangepaste kleding, laarzen, verrekijker, telescoop.

Gids: Henri Moeskops

Leiding: Tuur Wuyts 03/449 99 11

Agenda

In de voornaamste natuurgebieden van onze afdeling brengen we, gewapend met determinatietabellen, vlindernetjes, loepen en dergelijke meer, gedurende "24 uur" de biodiversiteit (vogels, vlinders, libellen, ...) in kaart. Zie voor een gedetailleerd programma de afzonderlijke bijlage van deze rAntGroen.

Zaterdag 22 mei
7.45 u
24 u van de biodiversiteit

Afspraak: Fort 7

Mee te brengen: picknick, drank, determinatietabellen, telescoop, verrekijker, loep, vlindernet, ...

Leiding: Johan Baetens

Colijnsplaat aan het Veerse meer, vlak tegen de Noordzee is een oude slikplaat die langzaam maar zeker herbebossed geraakte na de afsluiting van het Veerse Meer van de Noordzee. Tegelijkertijd werden grote delen extensief begraasd waardoor weidegebieden langs het Veerse Meer ontstonden. Hier heeft zich een weelderige kalkflora ontwikkeld met orchideeën, Ogentroost en

vele andere soorten die je hier misschien op het eerste zicht niet echt zou verwachten. Het wordt een leuke 3 uur durende ochtendwandeling, een prettige verrassing dus. Hetzelfde geldt voor de namiddag. We zijn op dit moment nog in onderhandeling met Natuurbeheer Nederland om in de

Bokkenorchis
© Hugo Waeterschoot

We vertrekken vandaag naar Ezemaal, een gebied tegen de taalgrens. Het ligt tussen de Grote en de Kleine Gete in het noorden van Haspengouw en is voor de meesten waarschijnlijk een minder bekende streek. Het land is een erg heuvelachtig landbouwgebied met af en toe een holle weg tussen de uitgestrekte akkers.

Onze gids Jules Robijns is al jaren op zijn eentje actief in de herbebossing van stukken landbouwgrond, waarover hij ons heel wat kan vertellen. Grauwe gors en Geelgors zijn hier thuis en er groeit Donzige klit en Wegdistel. Bij ons bezoek in 2003 bij Jules zagen we een buizerdnest, maakten we kennis met een piepjonge Kievit en zagen we ook Grote gele kwikstaart en hoorden we Spotvogel en Bosrietzanger. Op onze wandeling

Zaterdag 30 mei
8.00 u

Orchideeën langs het Veerse Meer

lokale omgeving van de eerste wandeling, een tweede korte trip uit te stippelen. Het landschap leent er zich in ieder en geval toe en we vinden vast en zeker een mooi duingebied om in deze periode van ontluikende planten en insectengemeenschappen een mooie wandeling te plannen. Tenzij het echt schitterend weer zou zijn en we buiten picknicken, eten we 's middags in een plaatselijke surfclub onze boterhammetjes op.

Afspraak: Bist te Wilrijk, ter hoogte van het districtshuis om 8.00 u. Kostendelend vervoer wordt aangemoedigd.

Mee te brengen: Picknick (incl. drank), stapschoenen, gidsen, verrekijker, loep ...

Leiding en gids: Hugo Waeterschoot 03/455 22 12
hugo.waeterschoot@scarlet.be

Zondag 6 juni
10.45 u

Verkenning Noord-Haspengouw

kwamen we voorbij een bronpoel.

Diegenen die er vorige keer bij waren kunnen getuigen dat op stap gaan met Jules een waar plezier en zeer leerrijk is!

Afspraak: we vertrekken om 10.45 u met eigen wagens op de Bist te Wilrijk. Van hieruit rijden we naar Ezemaal waar we eerst in een pittoresk dorpscafeetje onze picknick opeten. Einde omstreeks 16.30 u ter plaatse.

Mee te brengen: picknick (drank in het café te verbruiken), verrekijker, loepje, veldgidsen, fototoestel, laarzen bij nat weer (anders volstaat stevig schoeisel).

Gids: Jules Robijns

Leiding: Lucy de Nave 03/237 99 52 (of 0485/71 72 48 - dit nummer is enkel op de dag zelf bereikbaar)

Paardenbijter (*Aeshna mixta*)
© Guido Van Boeckel

Zondag 13 juni
9.00 u

Flora en fauna van
het Torfsbroek te Kampenhout

Vandaag bezoeken we het Torfsbroek in Kampenhout, deelgemeente Berk. In dit geologisch interessant gebied - door de afwisseling van zuur en kalkrijk water - vestigden zich in het verleden een aantal vastelaters die er rooiputten aanlegden. Hierin, evenals in de oude veenputten, heeft zich langzaam een unieke en erg rijke flora ontwikkeld, waaronder bijvoorbeeld Grote mugorchis, Moeraswespenorchis, Teer guichelheil, Galigaan en vele anderen. Bovendien kennen onder andere Bruine kiekendief en Sprinkhaanrietzanger hier hun thuis en is het gebied een paradijs voor libellen en andere insecten.

Vandaag laat Katrien De Vlieger ons ten volle genieten van al dat

moois en beloven wij ook een steentje bij te dragen over de insecten die we tegenkomen. Het wordt dus een boeiende tocht met voor elk wat wils. Niet te missen dus.

Afspraak: We vertrekken om 9.00 u op de Bist te Wilrijk (tegenover het districtshuis) en zijn hier iets voor 15.00 u terug. Kostendelend vervoer wordt aangemoedigd.

Mee te brengen: Picknick, drank, laarzen (bij regenweer), plantengids, verrekijker, loep ...

Leiding: Hugo Waeterschoot 03/455 22 12

hugo.waeterschoot@scarlet.be

Gids: Katrien De Vlieger

Zondag 20 juni
8.00 u

Kalkflora van Eben-Emael
en Orchideeëntuin van
Schien-Op-Geul

De zuidhellingen van Eben-Emael, een uitloper van de Sint Pietersberg gelegen op de grens tussen Vlaanderen en Wallonië ter hoogte van Maastricht, herbergen een exceptionele en prachtige zomerflora. Oorzaak zijn de kalkrijke ondergrond en de zuidelijk georiënteerde richting. Deze steile helling werd destijds letterlijk en figuurlijk uitgehold voor de plaatselijke mergelwinning. Nu is ze de vindplaats van een rijke en diverse plantengemeenschap, die tevens heel wat insecten en zeldzame vlindersoorten aanlokt. Vele planten kennen hier in de omgeving van de Sint Pietersberg, juist ten zuiden van Maastricht, trouwens hun meest noordelijke verspreidingsgebied. De streek is bovendien landschappelijk erg aantrekkelijk door de bonte afwisseling van struwelen, open terreintjes en kleine poeltjes. Een streling voor het oog dus! We verwachten behoorlijk wat orchideeën te vinden waaronder Poppenorchis, Soldaatje en Bosorchis.

Na onze boterhammen in een plaatselijk cafeetje verorberd te hebben rijden we door naar Schien-Op-Geul gelegen in de Geulvallei juist voorbij Valkenburg. Na een korte wandeling doorheen het glooiende landschap van het plateau van Caestert bereiken we de Orchideeëntuin van Natuurmonumenten. Halfnatuurlijk kunnen we hier van erg dichtbij de meeste orchideeën van de Nederlandse Maasvallei bewonderen. Zonder meer prachtig en uniek! We wandelen terug naar de parking via een mooi hellingbos met een prachtig zicht op een aantal beekvalleien.

Afspraak: 8.00 u aan te Bist te Wilrijk ter hoogte van het districtshuis. Kostendelend vervoer wordt aangemoedigd

Mee te brengen: picknick, drank, stap-schoenen, plantengids, verrekijker, loep, enkele euro's voor toegang orchideeëntuin ...

Leiding: Hugo Waeterschoot, 03/455 22 12

hugo.waeterschoot@scarlet.be

Gids: Fons Waeterschoot 03/322 12 75

Poppenorchis
© Hugo Waeterschoot

Maandag 21 juni
19.00 u

Zomerzonnwende op Fort 7

Zomerzonnwende of zomersolstitium, Sint Jan, het begin van de zomer en de langste dag van het jaar. We starten met een avondwandeling in ons eigen mooie natuureservaat. Dan genieten we met lekkere hapjes en een koel glaasje van de eerste 'zwoele' zomeravond.

Als het slaaptijd is kunnen de liefhebbers blijven overnachten op het fort: in een slaapzak op de loskade onder de sterrenhemel. Een unieke belevenis!

Bij het ontwaken wachten ons spek met eieren en heerlijke dampende verse koffie in ons lokaal 'De IJsvogel'.

Het aantal logés beperken we tot 20, dus snel reserveren vóór 18 juni.

Afspraak: om 19.00 u aan 'De IJsvogel', Natuureservaat Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk.

Mee te brengen: eventueel slaapzak, grondzeil en een grote zak om dingen in te bergen (bescherming tegen vocht en nieuwsgierige ongewervelden).

Bijdrage in de kosten: wandeling en hapje-tapje € 5; wandeling, hapje-tapje en ontbijt € 7.

Leiding: Charlotte Daems 03/828 03 75
Lucy de Nave 03/237 99 52

*rups Avondrood
foto: Willy Ceulemans*

Zaterdag 26 juni
21.00 u

Nachtvlinderavond

In het kader van het 'jaar van de biodiversiteit' proberen we zoveel mogelijk informatie te krijgen over onze natuur, zodat we de juiste maatregelen kunnen nemen om haar te helpen beschermen.

Nachtvlinders is een groep waar de meesten onder ons niet zoveel vanaf weten. Laat je hierdoor echter niet afschrikken. Deze avond krijgen we professionele begeleiding van Wim Veraghtert, lesgever van Natuurpunt Educatie en zelf al jarenlang bezig met het bestuderen van nachtvlinders. Hij zal ons eerst in een Powerpoint-presentatie kennis laten maken met de wereld van deze insecten. Ook de kenmerken van de verschillende families zullen zeker aan bod komen, met aandacht voor de

determinatie van een reeks goed herkenbare soorten.

Als het goed donker is gaan we, bij vooraf opgestelde lichtvallen, onze nieuwe kennis aan de praktijk toetsen. De beestjes bekijken is hier het hoofddoel, maar we proberen ook een lijst te maken voor de tellingen op het fort.

Afspraak: aan 'De IJsvogel', Fort 7, Legerstraat 40 Wilrijk. We beginnen de presentatie om 21.00 u en we sluiten af rond 24.00 u.

Bij goed weer staat het terras zeker om 20.00 u buiten en de Gageleer koud.

Mee te brengen: Zaklamp, potjes, loep, fototoestel ...

Leiding: Nancy Geldhof 0485/84 38 26

Gids: Wim Veraghtert

Zondag 4 juli
8.15 u

Winkelsbroek en Turnhouts
vennengebied

Op 29 november '09 werd deze tocht reeds gepland maar de regen was toen spelbreker. Ditmaal dus een zomertocht met speciale aandacht voor planten.

's Morgens verkennen we het Winkelsbroek met de Grote Caliebeek ten zuiden van Turnhout en 's namiddags wandelen we in het

Turnhouts vennengebied ten noorden van Turnhout.

Afspraak: Om 8.15 u op de Bist te Wilrijk of rond 9.00 u op de parking achter de kerk van Zevendonk in de Kapelweg.

Einde van de tocht rond 17.00 u ter plaatse.

Mee te brengen: aangepaste kleding en laarzen voor de voor-middag. Plantengids, fototoestel, knapzak en € 2 voor de reser-vatenwerking van NP – Turnhout.

Externe gidsen: Dirk Segers (onder voorbehoud)
Marc Smets

Leiding: Tuur Wuyts 03/449 99 11 - 0474/55 25 75

*Blauwborst
foto: Willy Ceulemans*

Wie de reis naar het natuureiland Tiengemeten maakt raakt onder de indruk van de rust, de ruimte en de weidsheid. Het is een natuurgebied zoals men dat in Nederland of Vlaanderen eigenlijk nauwelijks ziet. Echte wilde natuur, met stromende geulen en kreken, waar je kunt wandelen door ongebaand terrein, terwijl de Zeearend boven je hoofd cirkelt.

Op Tiengemeten zijn het hele jaar door allerlei vogels te zien. Op het eiland zijn meerdere vogelkijkhutten van waaruit Blauwborst, Baardman, Karekiet te bewonderen zijn. Torenavalk en Buizerd jagen hier op muizen.

Qua planten vind je er o.a. Late guldenroede, Harig wilgenroosje, Kattenstaart, Dotterbloem en Heemst. Door onze collega's werd hier vorig jaar ook Klein vlooienkruid, Witte waterpunge, Veldgerst, Blauwe waterereprijs en Goudzuring gedetermineerd. Kortom: zeker de moeite waard om deel te nemen aan deze fijne uitstap. Noteer nu al in je agenda!

Afspraak: we vertrekken met de bus om 8.00 u stipt op de Bist te Wilrijk. Terug in Wilrijk omstreeks 19.30 u. (richtuur)

Mee te brengen: kijker, veldgidsen, loepje, picknick voor 's middags en eventueel voor 's avonds (zie onderaan), zonnebescherming, eventueel regenkleedij en stevig schoeisel.

Inschrijven: door storting van € 15 (volwassenen), € 13 (student > 12 j.); € 50 (families van 2 volwassenen en 2 of meer kinderen ouder dan 12 j.) op onze rekening (zie p. 2) met vermelding van naam (namen) van de deelnemer(s). Kinderen tot en met 12 jaar gaan gratis mee. Drank en maaltijden zijn niet inbegrepen.

Gidsen: Henri Moeskops, Tuur Wuyts, Lucy de Nave

Leiding: Lucy de Nave 03/237 99 52 (0485/71 73 48 enkel bereikbaar op de dag zelf) of lucy.denave@antwerpen.be.

Bij de terugkeer voorzien we de mogelijkheid om onderweg een warm avondmaal te gebruiken tegen een democratische prijs. Verwittig ten laatste voor 10 juli de leiding als je mee eet.

Voor deze fietstocht gaan we het niet te ver zoeken. Vlak over de grens in Noord-Brabant valt nog veel te ontdekken. Waarschijnlijk zegt de naam Groene Baronie u niets en zal u hem ook nergens anders aantreffen. Geen wonder, we hebben de zelfontworpen route met deze naam bedacht omwille van enkele schitterende

natuurgebieden die we doorkruisen in de vroegere baronie van Zundert. We vertrekken vanuit Nieuwmoer (deelgemeente van Kalmthout) en zo knopen we toch weer een beetje aan met de grenslandtochten van weleer. De tocht in voorbereiding voert ons langs landelijke weggetjes naar en door verschillende natuurdomeinen.

Langendijkse Heide en Rucphense bossen zijn

Agenda

voormalige stuifzandgebieden gedeeltelijk beplant met naaldbomen, afgewisseld met percelen loofbos, grasland en heide waar Brem en Buntgras groeien;

Het Landgoed Pannenhoeft, beheerd door het Brabants Landschap, is een 700 ha groot bos-, heide- en moerasgebied, aangeplant in het begin van de 18e eeuw. We maakten er vroeger al enkele boeiende wandelingen met de afdeling. Nu stoppen we er een poosje om te genieten van de rustgevende groene omlijsting.

We snuiven niet alleen de natuur, maar ook een vleugje cultuur op. Een deel van de route is namelijk genoemd naar de bekende Nederlandse dichteres en politica Henriëtte Roland Holst. Zij schonk haar landgoed de Oude Buissche Heide, een prachtig bos en heidegebied, in 1945 aan Natuurmonumenten. Onderweg passeren we de Angorahoeve met theehuisje en het bospaviljoentje waar Henriëtte niet alleen woonde maar ook haar meeste dichtbundels, biografieën en boeken schreef. Enkele van haar natuurgedichten passen in de schilderachtige omgeving.

De Oude Buissche Heide en het aangrenzende **De Moeren** en **Wallsteijn** zijn gevarieerde landgoederen met oude bossen, weilanden, akkers, vennen, restanten heide, houtwallen en boerderijen.

Voeg daarbij nog een mooi gelegen Trappistenabdij, de oude turfvaart, een leuk pannenkoekenhuisje en... nee we verklappen niet alles. We hebben, zoals de reeds ingewijde fietsers kunnen vermoeden nog wel een kleine verrassing in petto. Aan u om het te ontdekken en mee te genieten!

Praktisch: we fietsen een 40 km.

We beperken de groep tot een 20-tal deelnemers.

Vooraf aanmelden is noodzakelijk bij André De Mul (03/828 70 32 of andre-de-mul@telenet.be) en meld je (mobiele) telefoon, e-mailadres, en of je al dan niet zelf voor je fietsvervoer kan zorgen.

Afspraak: vertrek met eigen wagens op De Bist om 8.30 u en terug rond 19.00 u.

Mee te brengen: picknick + drankje voor onderweg, fietsgerief, kijker, fototoestel, waterdichte kleding (hopelijk niet nodig), € 1 voorbereidingskosten.

Gids: Luc Van Schoor 0494/33 63 09

Leiding: André De Mul 03/828 70 32

P.S.: Om praktische redenen (vaarkalender 2010 nog niet uit), wordt de tweede fietstocht 'Rondje met een Pontje', verschoven naar 12 augustus.

In volle zomer gaan we met de fortgidsen een bloemen- en insectenwandeling maken op het fort en natuurlijk ook genieten van het landschap. Vanaf ongeveer 16.30 u wordt het gelegenheidscafé geopend en hopelijk kan dat in de open lucht! Ook diegenen die niet aan de wandeling kunnen deelnemen kunnen nadien terecht voor een fris glas fruitsap of een stevige Gageleer !

Een einduur is moeilijk in te schatten en hangt af van de stemming of honger van de deelnemers.

Afspraak: om 14.00 u aan de ingang van het reservaat, Legerstraat 40 (Opgelet, vanuit de Jules Moretuslei mag men met de auto de Legerstraat NIET inrijden! Neem Valkstraat en Koornbloemstraat).

Om 16.30 u voor wie alleen komt voor de drink.

Leiding: Tuur Wuyts 03/449 99 11 - 0474/55 25 75

Vogeldriedaagse Cap Gris Nez – Frankrijk (15-17 oktober)

De Franse Opaalkust, en in het bijzonder de "Grand Site National des deux Caps", heeft de natuurliefhebber heel wat te bieden. Onze afdeling heeft daarom dit gebied reeds jaren hoog in zijn vaandel staan.

Cap Gris Nez staat al decennialang bekend als een uitstekende plek om vogeltrek waar te nemen. Luc Van Schoor en Wim Roelant bereiden een programma voor dat menig vogelliefhebber kan bekoren. Het programma in wording voorziet boeiende wandelingen en waarnemingen in natuurgebieden als Platier d'Oye, Cap Blanc Nez en uiteraard Cap Gris Nez zelf. We verblijven in een ruime

gîte op loopafstand van de prachtige klif- en duinkust. Er is plaats voor een 20-tal deelnemers (à 2 pp/kamer).

Naast twee vogeltrekwaarnemingen op de kaap (s morgens) staan nog bezoekjes aan de meeuwenpleisterplaatsen van Le Portel (o.a. Zwartkopmeeuwen) en aan het oude ommuurde stadsdeel van Boulogne-sur-Mer op het programma.

Kortom een mooie afwisselende driedaagse om alle vogel- en natuurliefhebbers te doen watertanden.

De exacte deelnemersprijs staat nog niet vast maar reken tussen de € 150 en € 170, afhankelijk van al dan niet vervoer per minibusjes.

In volgende Antgroen vindt U alle nuttige informatie over deze veelbelovende driedaagse.

Voor bijkomende inlichtingen: Luc Van Schoor 0494/33 63 09.

Cursus: Bloemen, grassen, zeggen en russen

Reeds enkele jaren bestudeert een groepje gedreven natuurminnaars elke vrijdagvoormiddag alles wat groeit en bloeit. In het jaar van de biodiversiteit is het meer dan nodig te weten wat er bij ons nog voorkomt en we willen dus deze kennis onderhouden en bijschaven. We hernemen alles wat we al hebben geleerd: grassen, zeggen, russen, composieten en kruisbloemigen, maar ook de andere families komen aan bod.

Deze cursus richt zich dus naar mensen met een basiskennis van planten maar vooral naar mensen die een passie hebben voor het determineren. Nieuwkomers zijn dus zeker welkom als ze bereid zijn enige inspanning te doen om hun kennis wat op te krikken. Verwacht geen wandelingen in mooie gebieden vol bloemen, wel boeiende determineermomentjes, zoekend naar de mooiste of zeldzaamste planten (we geraken meestal niet verder dan een kilometer).

De cursus gaat door op vrijdagvoormiddag 7/5 + 21/5 + 28/5 + 11/6 + 18/6 + 25/6 + 2/7/2010 van 9.00 u tot 12.00 u. (14 mei en 4 juni is er geen les.) De deelnemers krijgen later het volledige programma.

Lesgever: Hans Vermeulen, educatief medewerker van Natuurpunt Educatie vzw

Prijs: € 52 of € 28 voor Natuurpuntleden

Informatie: Catherine Vandercruyssen, 03/288 81 07, cvdx@telenet.be.

Inschrijving door storting van € 28 (Natuurpuntleden), € 52 (niet leden) op rekening 979-9767547-40 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen met als mededeling "planten-vrijdag" + uw naam en telefoonnummer/e-mail adres.

Niet-leden worden automatisch lid.

Geen syllabus inbegrepen.

Men kan betalen met opleidingscheques voor werknemers.

Ruige veldbies

Cursus: "Een natuurlijke tuin"

"Countdown 2010", "het internationaal jaar van de biodiversiteit", grootse woorden voor grootse beslissingen. En als we nu eens klein begonnen en de biodiversiteit in onze eigen tuin zouden nagaan?

Wij maken ons zorgen over de IJsbeer die op zijn smeltende ijschots sterft, maar hoe is het gesteld met de Mus in onze eigen tuin? Er moet dringend een einde komen aan het uitsterven van zoveel planten en dieren, ook dicht bij ons.

En daar kunnen we een handje bij helpen.

Dicht bij huis valt er heel wat te beleven. Tuinen en parken maken een flink deel uit van de groene ruimte in onze afdeling en met een beetje

kennis van zaken kunnen deze uitgroeien tot kleine stukjes paradijs voor plant, mens en dier.

Deze cursus laat je alvast kennismaken met de bijzondere planten en dieren die we zo dicht bij huis kunnen aantreffen en wat

we kunnen doen om het hen naar hun zin te maken. Wil jij ook te weten komen waarom Roodborstjes aan het raam komen tikken? Vraag je je wel eens af wat die vleermuis bij die lantaarn te zoeken heeft? Of ben je razend benieuwd welke vlinders je rond de vlinderstruik kunt aantrekken?

Kortom, wil je meewerken aan het behoud van de biodiversiteit, schrijf je dan snel in voor de cursus "Een natuurlijke tuin".

Bovendien geeft VELT je een onmisbare inleiding tot de basisprincipes van ecologische siertuinen.

Theorie: 4-11-18-25 mei van 9.00 u tot 12.00 u

Plaats: de IJsvogel, Fort 7, Legerstraat 40, 2610 Wilrijk

Praktijk: 1 juni van 9.00 u tot 12.00 u

Plaats: af te spreken

Lesgever: Velt en Joeri Cortens van Natuurpunt Educatie

Prijs: € 30 (Natuurpuntleden: € 25).

Syllabus niet inbegrepen.

Opleidingscheques worden aanvaard.

Informatie: Catherine Vandercruyssen, 03/288 81 07,

cvdx@telenet.be.

Inschrijving door storting van € 25 (Natuurpuntleden), € 30 (niet leden) op rekening 979-9767547-40 van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen met als mededeling "natuurlijke tuin" + uw naam en telefoonnummer/e-mail adres.

Verlag van de besluiten van de Jaarlijkse Algemene Vergadering van onze afdeling

De jaarlijkse lokale algemene vergadering van de afdeling Natuurpunt Zuidrand Antwerpen ging door op zaterdag 13 februari 2010 te Wilrijk in zaal de Visit. We mochten een 60-tal deelnemers verwelkomen voor enerzijds een overzicht van het afgelopen jaar en het aanbod voor 2010 en anderzijds een etentje en gezellig samenzijn, culminerend in een fotografisch verslag van het afgelopen jaar.

De belangrijkste punten en conclusies van de vergadering kunnen als volgt samengevat worden:

Nog nooit was de activiteitsgraad van de afdeling zo hoog met meer dan 175 activiteiten georganiseerd door onze afdeling. Alle pijlers van Natuurpunt missie (beleid, studie, beheer en educatie) kwamen hierbij aan bod, met als hoogtepunten de fortenfietsgordel in mei met meer dan 1000 bezoekers aan het Fort, de plechtige overdracht van Groen Neerland aan de afdeling en de vele studieactiviteiten. Opvallend was de toename van het aantal deelnemers voor de winteravonden en de hoge activiteit van de beheerploegen op Fort 7 en Groen Neerland.

Ook het aantal leden blijft stijgen van 1150 vorig jaar tot ongeveer 1240 dit jaar, waarmee we minstens in lijn blijven met de groei van de vereniging op landelijk vlak.

De vergadering keurde volgende bijzondere aandachtspunten voor 2010 goed:

Activiteitsgraad op peil houden door een gevarieerd aanbod.

Op zoek blijven naar bijkomende kandidaten ter versterking van het bestuur.

Verdere uitbouw lokale ondersteuning voor behaagactie en deze uitbreiden naar een nestkastenactie.

Een aanvang maken met de herziening van het beheerplan voor Fort 7 en de start van het uitwerken van een plan voor Groen Neerland. Voor dit laatste gebied staat de inrichting centraal in 2010.

Aanschaf van een maaibalk om de verdubbeling van de te beheren natuuroppervlakte aan te kunnen.

Communicatiekanalen maximaal behouden met aandacht voor de webpagina's en rAntGroen (afdelingstijdschrift).

Verbreiding van de zomer-inventarisatiewerkgroep naar insecten toe.

Een aantal grootschalige activiteiten opzetten in het kader van het jaar van de Biodiversiteit (24 uur van de biodiversiteit, open deur Fort, ...).

De resultatenrekening 2009 vertoonde een licht overschot van € 946 na het nemen van twee bijzondere provisies voor de aanschaf van een maaibalk en de inrichting van Groen Neerland.

De begroting 2010 vertoont een significant tekort van € 2.500 (Inkomsten € 23.470 en Uitgaven van € 25.980) tgv van verdere voorzieningen voor de maaibalk en het aankoopfonds van reservaten en een voorzichtige inschatting van de inkomsten. Bovendien riskeren we een gevoelige stijging van de huurprijs van het lokaal van een kleine € 50 naar mogelijk € 2000/jaar.

Resultatenrekening en begroting werden éénparig goedgekeurd door de LAV.

Het bestuursmandaat van Nancy Geldhof, Lucy de Nave en Catherine Vandercruyssen kwam na 3 jaar te vervallen en werd verlengd met éénparigheid van stemmen, terwijl Johan Baetens verkozen werd tot nieuwe coördinator Natuurstudie. Johan en Hedwig Vermariën zullen de taak

van tijdschriftcoördinator op zich nemen.

De LAV keurde verder éénparig de volgende afvaardiging voor de Nationale Algemene Vergadering goed:

Natuurstudie (vzw): Johan Baetens

Natuurbeheer (vzw): Tuur Wuyts

Educatie (vzw): Nancy Geldhof

Beleid (informeel): Rudi Leemans

Bijkomende vertegenwoordiging voor Algemene ledenvereniging tgv ledenaantal: Hugo Waeterschoot, Guido Callaerts en Ronny Deckers

De LAV dankte de bestuursleden en coördinatoren voor hun inzet voor de afdeling het afgelopen jaar.

2010: het jaar van de biodiversiteit in de Zuidrand!

2010 is het jaar van de biodiversiteit en aangezien de werking van Natuurpunt draait rond het behoud van biodiversiteit mogen we ook als afdeling deze opportuniteit niet ongemerkt laten voorbijgaan.

Daarom beslisten we als bestuur om in onze afdelingswerking voor 2010 extra inspanningen in te bouwen om:

- de bewoners en lokale overheden in onze afdeling te informeren (communicatie) over de aanwezige biodiversiteit
- de bestaande biodiversiteit te inventariseren (studie)
- mensen te vormen om biodiversiteit en haar belang voor onze natuur en maatschappij te begrijpen (educatie)
- de huidige (bedreigde)status van onze lokale biodiversiteit en de mogelijkheden om ze te behouden bij de lokale overheden aan te kaarten (beleid)
- maatregelen voor herstel voor te stellen en op een aantal locaties zelf te nemen (beheer)

Het exacte programma staat nog niet helemaal op punt, maar we spelen met het idee om aan de hand van een aantal sleutelmomenten elke pijler van onze werking (studie, educatie, beleid, beheer) op een evenwichtige wijze aan bod te laten komen.

Met de cursus "Een natuurlijke tuin" in mei willen we jullie de kans geven te weten te komen hoe jullie je tuin zodanig kunnen inrichten dat allerhande leven zich er optimaal thuisvoelt.

Tijdens het weekend van de biodiversiteit (22-23 mei) organiseren we de "24 uur van de biodiversiteit" waarbij we gedurende "24" uur willen trachten zoveel mogelijk verschillende soorten te inventariseren in onze gebieden.

Misschien plannen we tijdens de zomer nog een publieksactiviteit om de biodiversiteit en de bedreiging ervan in onze gemeentes zichtbaar te maken.

In de loop van het jaar willen we, in overleg met de gemeentes/districten, een concreet actieprogramma uitwerken dat kan toegevoegd worden aan het biodiversiteit charter dat we samen met de gemeentes willen ondertekenen.

En in het najaar zal onze behaagactie extra aandacht hebben voor het verhogen van biodiversiteit in je eigen tuin.

Meer details krijgt u ongetwijfeld in de volgende rAntGroen.

Houtpantserjuffer
© Guido Van Boeckel

Via haar "weiger een draagtasactie" steunt schoenen TORFS het reservatenfonds van Fort 7 en het natuureducatief centrum

Schoenen TORFS heeft 2 baanwinkels in onze afdeling, één te Wilrijk op de Boomssteenweg (nr 980A) en één te Edegem op de Mechelsesteenweg (nr 226). Als je, of elke ander klant, je papieren draagtas aan de kassa weigert ten voordele van het milieu, dat stopt schoenen TORFS onmiddellijk 0,15 euro in een nestkast ter plaatse ten voordele van de natuur. De winkel van Edegem steunt hiermede het reservatenfonds en deze te Wilrijk het toekomstig educatief centrum op het Fort.

TORFS

Schoenen met naam www.torfs.be

Bovendien krijg je als lid van Natuurpunt steeds 10 % onmiddellijke korting aan de kassa bij de aankoop van een paar nieuwe schoenen. De enige voorwaarden is je lidkaart laten zien en een paar oude schoenen meebrengen. Ook de opbrengst van de oude schoenen gaat naar een goed doel, een aantal ontwikkelingsprojecten in Afrika.

Wat gebeurt er op Fort7?

Op het fort is het, nog meer dan vroeger, een gezellige drukte.

Zoals jullie vorige keer al konden lezen, is in september en oktober de cursus Natuurbeheer doorgegaan onder de deskundige leiding van Joeri Cortens. Deze cursus werd gevolgd door het merendeel van het beheerteam.

Beheerplanning

Om de kostbare opgedane kennis en investering van deze cursus niet verloren te laten gaan, werd daarna een vergadering gepland om deze kennis in de praktijk te gebruiken en aan de beheervisie en een nieuw beheerplan voor het Fort 7 te werken. Met een groepje geïnteresseerden werd er afgesproken om samen nog eens rond te wandelen op het Fort. Hierbij werd het bestaande beheerplan, daterend van 2001, en de evolutie bekeken en besproken om een beheerplanning voor de komende twee jaar te maken. Deze oefening diende tevens te gebeuren voor het jaarverslag, waarover hieronder sprake.

Een maaibalk om het werk te verlichten

Deze zelfde oefening dient echter ook nog te gebeuren voor Groen Neerland. Hoewel de gebieden en hun coördinatoren verschillen, hebben ze allebei dezelfde vaste kern van beheerdervrijwilligers. Met de aankoop van Groen Neerland is het te beheren gebied echter verdubbeld. Daarom werd besloten om uit te kijken naar een maaibalk.

Halverwege oktober werd dan ook, na een suggestie vanuit Natuurpunt Mechelen, een eerste maaibalk getest op het Glacis door de donderdagploeg. Hoewel iedereen direct het voordeel van een maaibalk inzag, bleek niet iedereen overtuigd dat dit wel dé maaibalk voor het Fort en Groen Neerland en ons beheerteam was. Daarop werd contact gezocht met de 'maaibalk-huisleverancier' van Natuurpunt om nog andere types maaibalken te testen. Terwijl de eerste wintersneeuw begon te vallen, werd er op 18 december in de voormiddag door een grotendeels vrouwelijke ploeg enthousiast met twee maaibalken op het Glacis getest en gemaaid. Deze dag zal dan ook nog lang in het Fortgeheugen nazinderen. Na afloop werd in de IJsvogel bij een kopje koffie nagepraat en bekeken welke maaibalk nu het beste zou zijn. Er was echter geen sprake van discussie: alle neuzen stonden eigenlijk vanzelf al in dezelfde richting. Ook op de bestuursvergadering de volgende avond bleek iedereen direct akkoord.

Ondertussen is de maaibalk besteld en is het beheerteam in blijde afwachting van zijn levering. Op het moment dat jullie dit lezen, zal hij waarschijnlijk zijn 'maiden cutting trip' op het Fort of Groen Neerland al afgelegd hebben.

Administratie

Met het nieuwe jaar kwam ook de jaarlijks weerkerende administratieve rompslomp voor het erkend reservaat Fort 7. Begin januari moest het jaarrapport binnen zijn, met daarin een beknopte weergave van wat er het vorige jaar is gebeurd en daarnaast ook een vooruitblik op het nieuwe beheerjaar. Eind februari werd ook het jaarverslag verwacht, waarin naast het nieuwe beheerjaar ook al verder gekeken wordt in de richting van 2011. Ook de begroting voor 2010 werd doorgestuurd. De maaibalk speelde in deze laatste een belangrijke rol.

Badges voor de beheerders

Voor wie het nog niet wist: alles wat met beheer te maken heeft, valt onder de vzw Beheer van Natuurpunt. Voor iedereen die actief is in het beheer van één of meerdere natuurgebieden, kan de administratie van vzw Beheer een badge afleveren met daarop de natuurgebieden waar de vrijwilliger meewerkt.

Een badge kan dienen ter identificatie bij beheer- en andere activiteiten in natuurgebieden.

Het is echter daarnaast ook een erkenning voor het vrijwillige werk dat vaak wekelijks en het ganse jaar door wordt verricht door een kleine groep mensen. Dit geldt zeker ook voor ons beheerteam. Daarom werd besloten om, als verrassing, voor het ganse beheerteam badges te laten aanmaken. Na aanvraag en doorspelen van de nodige informatie en foto's halverwege januari volgde snel de levering begin februari, waarvoor dank aan de administratie in Mechelen. De lokale algemene vergadering op 13 februari was dan ook de gepaste gelegenheid om onze beheerders te bedanken en hen hun beheerderbadge te overhandigen.

Bobcat -Chauffeur

Als afsluiter van het winterbeheer is op 6 maart een bobcatsessie gepland op het Fort. Wie ingeschreven is op de snelberichten, is hiervan zeker op de hoogte. Het fort beheerteam was op zoek naar een chauffeur voor de bobcat (of was het de bobcat, die een chauffeur zocht voor het beheerteam?) en het moet alvast gezegd worden: er is een vrijwillige chauffeur gevonden die zich wilde en kon vrijmaken voor deze dag.

Hoe dit weekend verlopen is, zal je hopelijk volgende keer lezen. Daarvoor is het nu (eind februari) namelijk nog te vroeg...

Heb je ook zin om deel uit te maken van ons gezellige, hardwerkende beheerteam en je steentje bij te dragen voor het Fort en/of Groen Neerland?

Mail naar contact.fort7@zuidrand.be voor meer informatie en kom eens kijken op een donderdag- of zaterdagmorgen.

Wil jij ook de snelberichten ontvangen?

Mail dan naar snelberichten@zuidrand.be met vermelding 'inschrijving op de snelberichten' of ga naar www.zuidrand.be waar je een link vindt om je in te schrijven.

De kroonkurkenactie stopt.

Onze buurafdeling Oude Spoorweg stopt met de kroonkurkenactie. Eind januari liet Vic, ons contact voor deze actie, weten dat hij zijn ontslag gegeven heeft binnen het bestuur van de Oude Spoorweg. Hiermee stopt ook de kroonkurkenactie aldaar. Het heeft dus geen zin meer om ze te verzamelen en naar het Fort te brengen.

Wij wensen Vic nog veel succes binnen of buiten Natuurpunt Oude Spoorweg. Daarnaast danken we iedereen die de afgelopen twee jaar meegeholpen heeft met deze actie voor onze buurafdeling.

Bezoekersaantallen in 2009

Verleden jaar waren er opmerkelijk meer bezoekers op ons natuurreservaat maar dit kwam doordat de fietstocht langs de Fortengordel op zondag 17 mei circa 1.000 deelnemers lokte naar Fort 7 (zie uitgebreid verslag in Rantgroen nr 31).

Het eindtotaal voor gans het jaar bedraagt dan ook 2.340 bezoekers.

Er werden 29 geleide wandelingen georganiseerd voor o.a. klassen en verenigingen.

Hieraan waren er 9 publieke wandelingen ingericht door NP Zuidrand Antwerpen, de Provincie Antwerpen en De Kern (district Wilrijk).

winter op Fort 7 - foto: Tuur Wuyts

Wat gebeurt er in Groen Neerland?

1 November 2009, weet je nog? "In Naam van de Kamsalamander": de grote 'opkuis' van een poeltje aan de Kleine Struisbeek. Er kon gemakkelijk worden gewerkt want de poel stond al maanden droog. 16 Vrijwilligers sloegen de handen in elkaar en in enkele uren was de klus geklaard.

Ik heb er aan gedacht verleden week, bij het opstellen van het jaarverslag 2009 van Groen Neerland. Toen was de droogte het probleem. Nu ... kunnen wij niet aan de slag omdat wij tot de enkels in modder staan.

Toch gelukkig dat we kunnen teruggrijpen naar een jaarverslag: een bundeling van jullie inspanningen – waarvoor onze dank - maar ook een stukje geschiedenis dat ons helpt de evolutie van de flora en fauna op Groen Neerland beter te begrijpen.

Genoeg gefilosofeer, actie!

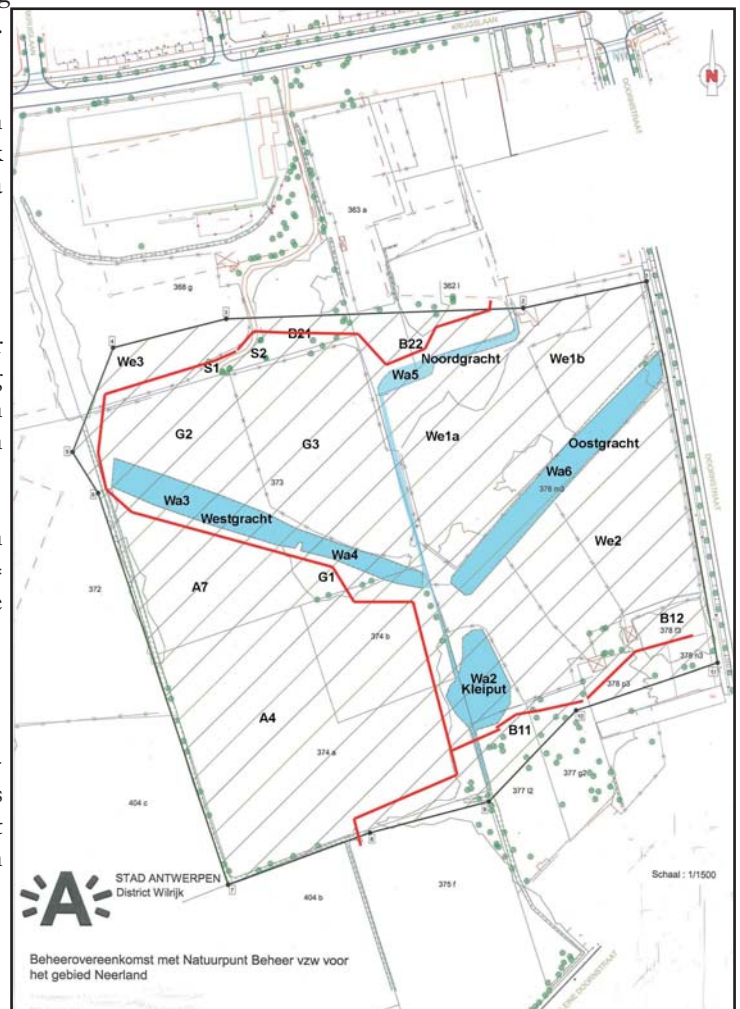
Eerste punt op de agenda dit jaar: de lenteschoonmaak! 2010 is het jaar van de biodiversiteit, dus weg met die rommel op Groen Neerland. Nog even geduld, zodra de weergoden ons goed gezind zijn (wij herinneren ons dat het niet blijft regenen ...) gaan wij alle rommel samenbrengen op een plaats waar de stadsreiniging die gemakkelijk kan oppikken.

Half maart gaan wij dan aan de slag in het perceel A4 (zie kaartje in bijlage). De ruigte moet worden gemaaid: broedende weidevogels (= kieviten) hebben een hekel aan lang gras. Tegen einde maart moet de klus geklaard zijn, anders missen we misschien het broedseizoen.

Hou je mailbox in het oog!

PS: Bovenstaande tekst komt je misschien bekend voor? Al eens gehoord of gelezen? Prima, want dan sta je in mijn adressenbestand als medebeheerder van Groen Neerland. Als je deze boodschap voor het eerst hoort en je wil ook aan de slag in Groen Neerland, stuur me dan een mailtje. (rudolf.leemans@telenet.be)

Tot binnenkort,
Rudi.

Evolutie van de Vleermuizenpopulatie op Fort 7

Ieder jaar tellen we eind januari begin februari de overwinterende vleermuizen op Fort 7. We letten er hierbij zorgvuldig op om telkens dezelfde methodiek te volgen, dit om de gegevens zo vergelijkbaar mogelijk te houden. Onderstaande tabel geeft de evolutie van de getelde vleermuizen op het Fort weer sinds 2001. Hoewel de aantallen beperkt blijven kunnen 2005, 2006 en 2007 toch beschouwd worden als piekjaren. De iets hogere aantallen vallen niet bij toeval samen met zachtere winters. Het is opvallend dat tijdens zachtere winters we vooral meer watervleermuizen in de meer open delen van het Fort terugvinden. Deze plaatsen zijn in periode van matige tot strenge vorst echter verlaten. Het is trouwens onduidelijk waar deze watervleermuizen naar toe trekken, mogelijks naar holle bomen. In de zomer tellen we op de gracht bovendien regelmatig tot 20 exemplaren van deze soort zodat we duidelijk niet alle individuen terugvinden tijdens de wintertelling in het Fort. Behalve deze fluctuatie ten gevolge van de temperatuur, blijkt de overwinterende populatie vleermuizen op het Fort relatief constant, wat kan duiden op een stabiele populatie die aangepast is aan de (voedsel) draagkracht van het gebied en de omgeving.

Wintervleermuistelling Fort 7										
Leiding: Hugo Waeterschoot Verslag: Wim Van Deynze		29-12 2001	21-12 2002	07-02 2004	05 02 2005	05 02 2006	10 02 2007	09 02 2008	07 02 2009	31 01 2010
		Baard/brandts vleermuis	<i>My mystac/brand</i>	17	11	19	20	13	14	11
Watervleermuis	<i>My daubentonni</i>	5	10	3	6	11	14	3	4	5
Franjestaart	<i>My nattereri</i>	2	1	2	1		4	2	2	2
Meervleermuis	<i>My Dasycneme</i>		1	1						
	<i>Myotis spec</i>		1	1	2		1	2	2	2
Dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipi</i>	1	3	4	3	6	3	1	6	8
Grootoorvleermuis Gew	<i>Plecotus auritus</i>	1	1		2	2	1	1		
Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	1								
Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>				1	1		1		
	Totaal	27	28	30	35	33	37	21	26	26
Temperatuur buiten van de voorbije nacht °C					5	0	3	-1	-3	-1

Onderstaande tabel bevat enkele interessante gegevens over vleermuizen overgenomen uit "de Gids van de Vleermuizen van Europa Tirion Schober en Grimberger". Opmerkelijk is hoe oud Vleermuizen kunnen worden. Via ringgegevens (wordt ook toegepast op vleermuizen) is inderdaad gebleken dat deze diertjes ruimschoots de 15 jaar kunnen overschrijden en dus meer dan 5 keer zo oud worden dan gewone muizen bijvoorbeeld.

		A	L	Gewicht (g)	T °C
Baardvleermuis	<i>Myotis mystacinus</i>	23	48	4 à 9	2,5 à 8
Watervleermuis ptn<42	<i>My daubentonni</i>	30	55	7 à 17	2 à 8
Franjestaart	<i>My nattereri</i>	17	50	7 à 12	2,5 à 8
Meervleermuis ptn>42	<i>My dasycneme</i>	20	67	14 à 21	0,5 à 7,5
Dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipi</i>	16	51	3,5 à 9	
Grootoorvleermuis Gew	<i>Plecotus auritus</i>	30	53	4,6 à 12	
Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>	12	82	19 à 41	
Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>	21	82	14 à 34	

A = leeftijd (jaar) L = lengte van kop + romp maar zonder staart (in mm) T = ideale overwinteringstemperatuur.

De omgevingstemperatuur op de overwinteringplaatsen op het Fort is beduidend koeler dan de midpuntwaarde die als ideaal beschouwd wordt voor vleermuizen. We beschikten dit jaar over een infrarood meetapparaatje waarmee we de lichaamstemperatuur aan het oppervlak kunnen meten. In het kader van de vleermuistelling van dit jaar hebben we deze techniek toegepast voor een aantal vleermuizen en vergeleken met de omgevingstemperatuur. Hieruit bleek dat de vleermuizen inderdaad hun lichaamstemperatuur laten zakken tot dicht bij de omgevingstemperatuur. De lichaamstemperatuur van de Snorvleermuis ligt blijkbaar een tikkeltje hoger dan deze van de andere soorten, maar dit kan evengoed puur toeval zijn tengevolge de beperkte staalname.

Lichaamstemperatuur in °C gemeten aan het lichaamsoppervlak van overwinterende vleermuizen op Fort 7

Snor/baardvleermuis	3,0 / 3,2 / 2,6 / 4,4 / 2,0
Watervleermuis	1,6 / 2,6
Franjestaart	3,6
Dwergvleermuis	2,4

Tot slot nog een woordje over de Vleermuisbunkers die enkele jaren geleden door ANB werden ingericht als overwinteringkelders. De vochtigheid is zeer zeker erg toegenomen door de genomen maatregelen en het speciale deurensysteem zorgt er ook in de winter voor dat de temperaturen er wat hoger liggen dan in het Fort. Aan de betonnen wanden werden stenen opgehangen zodat de vleermuizen meer hechtingsplaats verkregen. Toch moeten we spijtig genoeg vaststellen dat de vleermuizen deze kelders tot op heden niet gebruiken, niet in de zomer en niet in de winter. Het blijft ons ene beetje een raadsel waarom dit het geval is aangezien alles er op wijst dat deze ingerichte bunkers vrij ideale en ongestoorde overwinteringsplaatsen vormen. Laat ons veronderstellen dat de honkvaste vleermuizen deze nog moeten verkennen en dat we hierover in de toekomst meer positief kunnen berichten.

Hugo Waeterschoot en Wim Van Deynze

Baardvleermuis - © Hugo Waeterschoot

Startvergadering PLANTENWERKGROEP op maandag 12 april om 20.00 u

Dat 2010 in het teken staat van de biodiversiteit wordt elders in dit nummer reeds duidelijk in de kijker gezet. Dat we met onze PW hierin een belangrijke rol te vervullen hebben, spreekt voor zich. Dus laat ons er snel aan beginnen.

Zoals elk jaar komen we op 12 april om 20.00 u even informeel bij elkaar in de IJsvogel. Daar kunnen ideeën en suggestie uitgewisseld worden. De inventarisaties gaan door elke maandagavond vanaf 19.00 u (de eerste weken vanaf 18.30 u tot we wat langer licht hebben).

Geïnteresseerden kunnen zich nog steeds opgeven bij Ronny (ronald.deckers@pandora.be)

Je word dan elke week per mail verwittigd van plaats en uur van bijeenkomst.

WERKGROEP NATUURPUNT ANTWERPEN ZUID OP WAARNEMINGEN.BE

www.waarnemingen.be is stilaan een begrip geworden onder natuurliefhebbers. Reeds meer dan 2.000.000 waarnemingen werden ingegeven. Daar sta je van te kijken, is het niet?

Je kan hier terecht voor al je waarnemingen, dus niet enkel voor vogels. Ga maar eens een kijkje nemen. Op deze manier kan je een persoonlijke soortenlijst aanleggen.

Eens je geregistreerd bent, kan je via je profiel lid worden van onze werkgroep. Hoe meer mensen hieraan meewerken, hoe vollediger het beeld wordt van wat vliegt, kruipt en groeit in onze afdeling.

PRIJSVRAAG: HOEVEEL SOORTEN DETERMINEERT ZUIDRAND IN 2010 ?

Dit jaar worden in het teken van Biodiversiteit 2010 verschillende inventarisaties en studieactiviteiten gepland. Ook voor groepen waar anders nog al eens overgekeken wordt.

Om dit leuk te maken willen we hier een kleine prijsvraag aan koppelen; dus doe mee en stuur een mailtje naar

biodiv2010@zuidrand.be

Hierop naam, adres en het aantal soorten dat jij denkt dat we gaan tellen. Een tip ? Wel, eerlijk gezegd, ik heb geen idee. Het hangt ervan af hoeveel specialisten we zullen kunnen warm maken om ook hun ding eens te komen doen. Onze ambitie: 2010 soorten zo dicht mogelijk benaderen.

Als schiftingsvraag: hoeveel soorten zal de PW dit jaar in ons nieuwe natuurgebied Groen Neerland strepen.

We verwachten jouw antwoord ten laatste op 21 mei. Dit is de vooravond van het eerste grote evenement dat we in het teken van dit belangrijke jaar organiseren.

De winnaar wordt bekend gemaakt op één van onze winteravonden, die ook al aan Biodiversiteit gewijd zal worden.

Biodiversiteit

Dit artikel is gebaseerd op de brochures 'Biodiversiteit in België: een overzicht' en 'Biodiversiteit in België: van vitaal belang', beide uitgegeven en gratis te verkrijgen bij het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

Wat is biodiversiteit?

De term biodiversiteit is de samentrekking van de woorden biologische en diversiteit en verwijst naar de verscheidenheid in de levende wereld.

- Diversiteit aan soorten: de verscheidenheid aan organismen (dieren, planten, zwammen en micro-organismen) die leven in een bepaald gebied. Een bloemrijk grasland bevat meer soorten dan een korenveld met vooral de geteelde graansoort. Momenteel zijn er wereldwijd ongeveer 1,9 miljoen levende soorten beschreven. Onderzoek toonde echter aan dat veel soorten nog niet zijn gekend. Schattingen van het aantal levende soorten op aarde variëren van 3 tot 100 miljoen, met wellicht een goed werkgetal van 15 miljoen. Slechts 2 miljoen ervan werden tot op heden beschreven. Elk jaar ontdekken biologen ongeveer 20 000 nieuwe soorten. Het merendeel zijn insecten of andere ongewervelden, al worden vaak ook nieuwe soorten vissen en reptielen ontdekt.

- Genetische diversiteit: de verscheidenheid aan genen in planten, dieren, zwammen en micro-organismen. Poedels, dalmatiërs en golden retrievers zijn allen honden, maar door de genetische verscheidenheid binnen de soort hond zien ze er heel verschillend uit.

- Diversiteit van ecosystemen: de verscheidenheid aan leefgebieden samen met alle soorten die er in voorkomen o.a. tropische of gematigde bossen, woestijnen, moerassen, rivieren, bergen, koraalriffen, landelijke en stedelijke omgeving enz.

Ecosystemen evolueren voortdurend. Elk organisme speelt een welbepaalde rol: planten produceren organische stoffen en zuurstofgas, worden gegeten door planteneters, die op hun beurt ten prooi vallen aan predatoren, enz. Al deze interacties compenseren elkaar, waardoor een dynamisch evenwicht wordt bereikt.

Dit evenwicht kan worden verstoord door een externe gebeurtenis, zoals een reeks droge zomers, of door menselijke activiteiten. Soms kan het ecosysteem zichzelf herstellen: dat is bv. het geval bij de

herkolonisatie van een heidegebied na een brand. Maar veranderingen kunnen ook onomkeerbaar zijn: zo veroorzaakt de ontbossing van het tropisch woud de verdwijning van een uitzonderlijke diversiteit, ten bate van een beperkt aantal soorten die kunnen aarden in een menselijke omgeving.

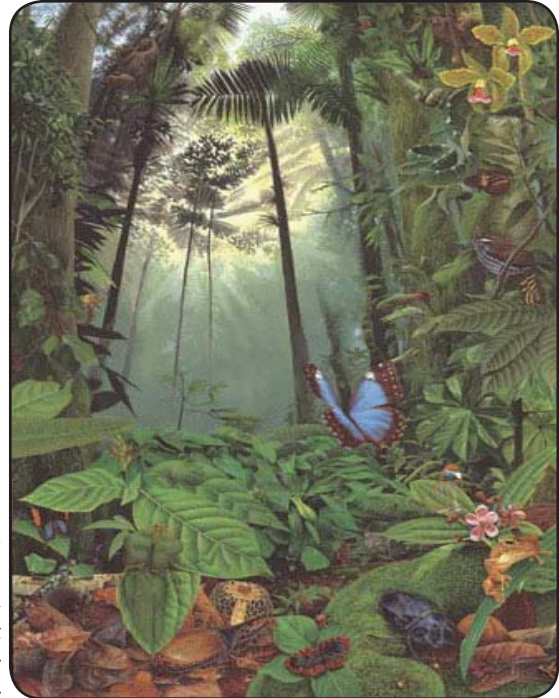
De mens maakt integraal deel uit van de biodiversiteit net als pakweg de orka en de klaproos.

De huidige biodiversiteit is het resultaat van meer dan 3,5 tot 4 miljard jaren evolutie en is vitaal voor ons welzijn en overleven. De mens vergeet te vaak dat hij afhangt van zijn natuurlijke omgeving. De biodiversiteit voorziet nochtans in onze basisbehoeften: ademen, eten, drinken en een dak boven ons hoofd hebben. Ze biedt ons een schat aan producten en diensten zonder dewelke het leven op aarde zoals we het nu kennen niet mogelijk is.

Biodiversiteit is dus ook een werkgever van formaat: zonder haar geen jobs en dus ook geen inkomsten.

Biodiversiteit is eigenlijk niets minder dan ons overlevingspakket op lange termijn. Het behoud van biodiversiteit is een cruciale factor van duurzame omwikkeling en dus een essentiële voorwaarde om ons overleven en welzijn te verzekeren. We maken allemaal gebruik van de vele aspecten die de biodiversiteit in de natuur mogelijk maken. De voorbeelden tonen aan dat de interactie van natuurlijke processen een zeer complex levensweb vormt. Indien één of ander deel van dit web niet goed functioneert of uitvalt, dan worden de andere delen aangetast. Zeer vaak is de mens hiervoor verantwoordelijk.

Onze culturele achtergrond, onze opleiding, activiteiten en noden, maken echter dat we allemaal een verschillende kijk ontwikkelen op biodiversiteit en het belang ervan. (Zie tabel.)

Bevoorradende diensten leveren essentiële producten voor het dagelijkse leven zoals voedsel, geneesmiddelen, bouwmaterialen, kledingvezels, energiebronnen, enz.

- Eerst ging het om wilde soorten verzameld tijdens de jacht, visvangst of pluk. Sinds het ontstaan van de landbouw selecteert de mens de planten en dieren die het best aan zijn noden tegemoet komen. Doorheen de tijden hebben deze keuzes geleid tot tal van plantenvariëteiten en dierenrassen, die nu de basis van onze voeding vormen. Talrijke bevolkingsgroepen, vooral in tropische landen, hangen volledig af van het gebruik van lokale natuurlijke rijkdommen.

- De Wereldgezondheidsorganisatie schat dat 80 % van de wereldbevolking geregeld beroep doet op traditionele geneesmiddelen op basis van planten. Deze laatste zouden daarenboven meer dan 25 % uitmaken van de actieve bestanddelen van alle geneesmiddelen. Van de 300 000 plantensoorten die op aarde voorkomen zijn slechts 5000 onderzocht op geneeskrachtige werking. Er blijft dus nog een heleboel te ontdekken, voor zover de soorten ondertussen niet verdwijnen.

Regulerende diensten omvatten onder andere de regulering van het klimaat, het binnen de perken houden van ziekten en overstromingen, het behoud van de waterkwaliteit, de behandeling van afvalstoffen.

- Tijdens de tsoenami, die Indonesië trof eind 2004, werden de kustzones met mangroven minder zwaar getroffen dan de ontboste zones waarop hotels zijn gebouwd.

- Men schat dat één hectare bos jaarlijks 70 000 kilo fijn stof en giftige elementen absorbeert. In 2000 zou dit fijn stof hebben bijgedragen tot meer dan 10 000 versnelde overlijdens in België. Het aanplanten van meer bossen, onder andere in steden, zou dus leiden tot minder gezondheidsproblemen en minder gezondheidskosten.

Ondersteunende diensten zijn onmisbaar voor de andere diensten: watercyclus, fotosynthese met zuurstofgasproductie, humusvorming, bestuiving, enz. Zo is een productieve landbouw afhankelijk van vruchtbare bodems.

Culturele diensten staan voor de niet-tastbare baten die de mens verkrijgt uit de ecosystemen: recreatie, toerisme, ontspanning, inspiratie voor kunst en cultuur, geestelijke verrijking, enz.

- Een wandeling in de natuur stelt ons in staat om de veeleisende maatschappij en de stress te vergeten.

- Meer en meer worden gezelschapsdieren ingezet tijdens de therapie van mensen met een verstandelijke of psychologische stoornis.

	<i>Kijk op de natuur</i>	<i>Belang</i>
landbouwer	verscheidenheid en rendement van variëteiten en rassen	veiligstellen van een rijke oogst, parasieten en pestsoorten bestrijden, opbrengst van vlees en melk
visser	verscheidenheid van vispopulaties en -soorten	behouden van voldoende vispopulaties die een goede vangst garanderen
imker	genetische diversiteit van bijen, verscheidenheid van bestuivende soorten	beschikken over een rijke en gevarieerde populatie van bestuivers om de bestuiving van planten te verzekeren evenals de productie van honing
natuurliefhebber	rijkdom aan soorten, schoonheid van de natuur	een rijke en gevarieerde natuur kunnen observeren
botanicus	nuttige plantensoorten en hun gebruik	de traditionele kennis in stand houden, de culturele eigenheid van volkeren beschermen
farmaceutisch bedrijf	geneeskrachtige soorten en hun bestanddelen	behouden van zoveel mogelijk biodiversiteit om de ontdekking van nieuwe geneesmiddelen mogelijk te maken
houtbedrijf	diversiteit van bosrijdommen en andere bosproducten	de bevoorrading van houtproducten veiligstellen, nieuwe commerciële toepassingen vinden voor de exploitatie van bosproducten
kind	groene ruimte, wilde natuur	een leuke plek om buiten te spelen
familie	verscheidenheid van landschappen, schoonheid van de natuur	kunnen wandelen en ontspannen in een gezonde en aangename omgeving
intercommunale voor watervoorziening	beschermde zones voor waterwinning	de bevolking voorzien van leidingwater van goede kwaliteit
reisagentschap	aantrekkelijke soorten in een wilde natuur	veiligstellen van de toeristische markt

Deze gevarieerde kijk op biodiversiteit doet binnen eenzelfde maatschappij tegengestelde opinies ontstaan.

- Belangenconflict tussen natuurbehoud en exploitatie van natuurlijke rijkdommen (ontbossing, overbevising).
- Conflicten over de verdeling van de beschikbare ruimte tussen industriezones, woongebieden, landbouwgrond, recreatiedomeinen en beschermde natuurgebieden.
- Spanningen tussen wandelaars, motorrijders en 4x4-fanaten.

In onze geïndustrialiseerde maatschappij wordt biodiversiteit beschouwd als verworven, gratis en onuitputtelijk. Zonder het goed te beseffen plundert en mishandelt de mens deze unieke rijkdom. Daardoor brengt hij zijn eigen overleven in het gedrang. Het milieu vervuilen betekent onszelf ziek maken. De natuurlijke rijkdommen opsouperen betekent onszelf verarmen. De biodiversiteit toetakelen betekent onszelf mishandelen.

Twee vragen dringen zich dan ook op: met welk recht doet de mens de huidige biodiversiteit, het resultaat van 3,5 tot 4 miljard jaren evolutie, in een 'geologische' oogwenk verdwijnen? En welke gevolgen heeft dit voor ons eigen overleven en welzijn?

Biodiversiteit in België

Na de laatste ijstijd, ruim 10 000 jaar geleden, veranderde de steppe die toen België bedekte in een uitgestrekt en zo goed als continu bos. Van bij het begin van de eerste landbouwactiviteiten, bijna 7500 jaar geleden, tot de 19de eeuw werden bepaalde streken ontbost en in cultuur gebracht. Op biologisch vlak leidde deze gematigde ontbossing tot een grotere diversiteit aan habitats, fauna en flora. De industriële revolutie veroorzaakte echter grote veranderingen in het landschap. De landbouw werd intensiever en dus minder natuurvriendelijk, terwijl steden en bedrijven als paddenstoelen uit de grond schoten of uitbreidden en veel open ruimte inpalmden.

In België zijn zo'n 36 300 soorten dieren, planten, zwammen en micro-organismen gevonden. Een vergelijkende studie van fauna en flora uit onze buurlanden leert dat er waarschijnlijk nog 16 000 tot 19 000 soorten zijn, die hier nog nooit werden waargenomen, maar die wellicht ook in ons land leven. Het totale aantal soorten in België zou dus rond de 55 000 schommelen (waarvan 35 000 diersoorten). De kennis van de biodiversiteit van ons land is echter heel ongelijk verdeeld. Best bekende floragroepen zijn de bloemplanten, naaldbomen, varens en mossen. Bij de faunagroepen komen de zoogdieren, vogels, reptielen, amfibieën, vissen, kevers, vlinders en libellen als best bestudeerde uit de bus. Soorten van deze groepen worden vaak als indicatoren gebruikt in het kader van natuurbehoud. Zij maken echter slechts 4 % uit van de soorten die in België voorkomen.

Deze rijke biodiversiteit telt o.a. 67 soorten zoogdieren, 161 soorten broedvogels, 22 soorten amfibieën en reptielen, 98 soorten dagvlinders, 62 soorten libellen en waterjuffers en 45 soorten orchideeën. Onder hen bevinden zich een heleboel zeldzame, bedreigde en zeer typische soorten op Europese schaal. Voorbeelden: Hamster, Middelste bonte specht, Blauwborst, Korhoen, Zwarte ooievaar, Zandhagedis, Kamsalamander, Moerasparelmoervlinder, Rivierparelmossel, Kleinbladige wespenorchis en Veenorchis.

Vele soorten bevinden zich echter in een netelige situatie: afhankelijk van de beschouwde groep gaat 25 tot 75 % van de soorten achteruit. De belangrijkste redenen daarvoor zijn de wijziging, versnippering en verdwijning van hun habitats en de verontreiniging en eutrofiëring van bodem en water. Daarbij komen nog nieuwe bedreigingen zoals de klimaatverandering en de vestiging en uitbreiding van exotische soorten.

Achteruitgang van de biodiversiteit

Ondanks het vitale belang van de biodiversiteit voor ons overleven en welzijn, wordt ze zwaar onder druk gezet door menselijke activiteiten. De toenemende wereldbevolking, economische activiteiten, politieke spanningen en technologische ontwikkelingen zijn factoren die deze druk nog dreigen op te voeren. Kijk op www.worldometers.info/nl voor onthullende cijfers.

Omdat we steeds meer gebruik maken van ecosystemen (bossen, moerassen, zeeën) en natuurlijke rijkdommen, gaat de biodiversiteit echter in een alarmerend tempo verloren. We zien nu al dat ecosystemen ontregeld raken en dat heeft negatieve gevolgen voor het welzijn van de mens. Er moet dringend aandacht en zorg komen voor biodiversiteit binnen de verschillende economische en maatschappelijke sectoren. Natuur en biodiversiteit zijn niet enkel van belang voor leefmilieu, maar dienen ook in acht te worden genomen binnen landbouw, economie, buitenlandse zaken, handel, transport, onderwijs, enz.

Economie, demografie en politiek zijn allemaal factoren die een grote invloed hebben op biodiversiteit. Ze vertalen zich vaak in een achteruitgang van het aantal soorten en van de kwaliteit van ecosystemen.

Onze levenswijze brengt het voortbestaan van meer dan de helft van de aanwezige planten en diersoorten in gevaar.

- De manier waarop de open ruimte wordt aangewend voor bebouwing, industrie en onoordeelkundig grondgebruik leidt tot verlies, achteruitgang en versnippering van natuurlijke habitats.
- Verontreiniging: eutrofiëring zet fauna en flora onder druk.
- Het overmatig en dus niet-duurzame gebruik van natuurlijke rijkdommen (cf. het Amazonewoud, water, energie, grondstoffen), de groeiende druk van toerisme en recreatie en klimaatveranderingen zijn ook factoren die de biodiversiteit negatief beïnvloeden.
- De snelle verspreiding van een aantal exoten vormt een groeiende bedreiging voor de biodiversiteit. Ze kunnen de plaatselijke fauna en flora verarmen door het wegconcurreren van inheemse soorten. Uitheemse soorten kunnen op termijn ook een bedreiging vormen voor landbouw, economie en volksgezondheid, door schade die ze kunnen berokkenen of ziektekiemen die ze meebrengen.

<i>Enkele oorzaken</i>	<i>Gevolgen</i>
uitbreiding van woongebieden, wegennet, industriezones; teloorgang van traditionele landbouwpraktijken gunstig voor biodiversiteit	aftakeling, vernieling en versnippering van natuur
afname van het aantal voedselbronnen en schuilplaatsen door de intensivering van de landbouw en de verdwijning van landschapselementen (hagen, wegbermen, enz.)	afname van de geschiktheid van het landbouwmilieu voor wilde planten en dieren
emissies en lozingen van de industrie, landbouw, verkeer en huishoudens onder de vorm van zware metalen, meststoffen, pesticiden, afvalwater	bodem- en luchtverontreiniging, verontreiniging en eutrofiëring van water
invoer via tuinieren, bosbouw, viskweek, biologische controle, transport; ontsnapte of achtergelaten gezelschaps- en kweekdieren	invasieve exoten
versterking van de normale instroom van ziektekiemen door invasieve exoten, verontreiniging en de verdwijning van habitats	epidemische ziekten die wilde planten en dieren aantasten
gebruik van fossiele brandstoffen, ontbossing en andere wijzigingen van het grondgebruik	klimaatwijzigingen
overmatig oppompen van grondwater	verdroging van bodem en natte gebieden
overrompeling van bepaalde natuurlijke zones, vertrapping, pluk, motorcross, mountainbike, vrijlopende honden en katten in de natuur	ontspanning en vrijetijdsbesteding
industriële visvangst, bijvangst van mariene zoogdieren	overbevissing en verdwijnen van soorten
aanvoer van gifstoffen via rivieren of lozing door boten (zware metalen, koolwaterstoffen)	verontreiniging en eutrofiëring
sleepnetten die de zeebodem afschrapen, baggerwerken, zand- en grindwinning	verstoring en vernieling van de zeebodem
internationaal transport, ballastwater van vrachtboten, opwarming van het klimaat	invasieve exoten
verstedelijking van de kust, verstoring door lawaai en mensenmassa, lozen van organische stoffen in zee	toerisme en vrijetijdsbesteding

De mens heeft het milieu en het uitzicht van de landschappen grondig gewijzigd mede door zijn landbouwactiviteiten. Landbouw en natuur waren lange tijd in harmonie en zorgden voor open landschappen met een rijke biodiversiteit. In België zijn heide, kalkgraslanden en maaiweiden zo'n halfnatuurlijke habitats, die getuigen van traditionele landbouwpraktijken en die typische wilde soorten herbergen.

De intensivering en toegenomen eenvormigheid van de landbouw hebben geleid tot stereotiepe landschappen en een aanzienlijke druk op biodiversiteit. Het veelvuldig gebruik van water, pesticiden en meststoffen, evenals een toenemende mechanisatie en de ontwikkeling van de intensieve veeteelt, liggen aan de basis van talrijke verontreinigingen, de aftakeling van de bodem en de vernieling van habitats. De planten en vogels die traditioneel in landbouwgebied voorkomen zoals de Korenbloem, Klaproos, Leeuwerik en Patrijs zijn de belangrijkste slachtoffers. De impact van de intensieve landbouw doet zich ook voelen bij insecten zoals de vlinders en de bijen. De

huidige achteruitgang van de wilde fauna en flora is verontrustend.

Even alarmerend is de verstoring van de landbouwgrond. De bodem is een complex en levend milieu dat rijk is aan ongewervelden, micro-organismen en organische stoffen. De interacties tussen al deze componenten zijn zeer belangrijk om de goede biologische en fysieke kwaliteit van de bodem te waarborgen. De intensivering veroorzaakt echter grote onevenwichten met als gevolg het onvruchtbaar worden en de erosie van een deel van de landbouwgrond.

Talrijke lokale variëteiten, traditioneel van vitaal belang voor de voeding van de armste volkeren, worden nu verwaarloosd als gevolg van de globalisering van de markt. Slechts 150 van de 80 000 eetbare plantensoorten worden momenteel geteeld en amper een twintigtal staan in voor 80 % van de wereldwijde voedselproductie.

Wat de veeteelt betreft, vormen slechts vier soorten, nl. Kip, Rund, Varken en Schaap, het leeuwendeel van ons vleesverbruik. Van de meer dan 7600 bekende veerassen wereldwijd, zijn er 1500 bedreigd en verdwijnt er minstens één ras per maand.

Toerisme is het meest opmerkelijke economisch en sociaal fenomeen van de voorbije eeuw, vnl. door de toename van de vrijetijdsbeleving. Mooie landschappen en een ongerepte natuur spelen een sleutelrol in de charme van een toeristische bestemming. Steeds meer natuurgebieden worden dus ingericht om de toeloop van bezoekers op te vangen. Diezelfde gebieden herbergen echter vaak kwetsbare ecosystemen, die een beslissende rol spelen in het ecologische evenwicht van een hele regio. Het gevolg is een groeiende spanning tussen toerisme en behoud van biodiversiteit.

Oorzaak	Negatieve invloed op de biodiversiteit
de bouw van toeristische infrastructuur	teloorgang van landschappen
de passage van toeristen, pluk, jacht, visvangst, scheepskankers, enz.	vernietiging van fauna en flora
het transport om op de bestemming te geraken	verontreiniging
meer mensen	toename van de afvalberg en van het verbruik van water en energie
toerisme	gevolgen voor de lokale bevolking en haar cultuur (sociale ongelijkheid en ontoegankelijkheid van hun gebieden)

De meest kwetsbare ecosystemen zijn kustzones (stranden en duinen, eilanden, koraalriffen en mangroven), berggebieden en binnenwateren. Dat zijn net de gebieden die de toeristen het meest op prijs stellen. Nu al klaagt een groeiend aantal vakantiegangers over het drukke verkeer, vervuilde stranden en volgebouwde landschappen.

Al deze verstoringen veroorzaken verlies van biodiversiteit en ondermijnen de goede werking van ecosystemen. Men schat dat op dit ogenblik elke 13 minuten een soort onherroepelijk verdwijnt: de huidige uitstervingsgolf wordt veroorzaakt door een onderdeel van de biodiversiteit zelf, nl. de mens.

Tijdens de laatste 50 jaar wijzigde de mens de natuurlijke omgeving sneller en ingrijpender dan ooit tevoren in zijn geschiedenis. Hierbij komt nog het groeiende probleem van de klimaatveranderingen. Deze riskeren een fatale klap toe te brengen aan veel soorten die zich niet snel genoeg kunnen aanpassen aan de veranderde levensomstandigheden.

Bovendien worden voor het eerst ook de planten zwaar bedreigd. Aangezien planten aan de basis van de voedselketens staan is het niet uitgesloten dat ook de werking van ecosystemen in het gedrang komt.

In het algemeen is het te voorzien dat alle bedreigingen voor de biodiversiteit nog zullen toenemen in de komende decennia, behalve als de mens zijn levenswijze verandert. Wetenschappers ramen dat 20 % van de soorten zal zijn verdwenen tegen 2025, 50 % in 2050. De mens brengt hierdoor het leven op aarde in gevaar en ontnemt de huidige en toekomstige generaties dag na dag meer mogelijkheden

Momenteel worden de producten en diensten van ecosystemen te zelden in rekening gebracht bij de besluitvorming. Het is echter noodzakelijk hun belang te herkennen als we het verlies aan biodiversiteit willen afremmen. Wanneer men er bv. aan denkt een grote oppervlakte bos te kappen, dient men bij de eindbeslissing niet enkel rekening te houden met de inkomsten uit de verkoop van het hout en door de nieuwe bestemming van het terrein. Tevens moeten de diensten van het bos in rekening worden gebracht die zullen verloren gaan zoals het tegengaan van erosie, de absorptie van CO₂, de zuivering van lucht en water, het dempen van het lawaai. Het kappen van het bos veroorzaakt bovendien het verlies van typische bossoorten evenals van vele andere producten: fruit, paddenstoelen, jachtwild. Ten slotte beschikt een bos ook over een landschappelijke waarde en over troeven voor vrijetijdsbesteding. Wanneer men de rechtstreekse inkomsten zou afwegen tegen deze onrechtstreekse verliezen, dan zou de bosuitbating rationeler verlopen en verspilling worden voorkomen.

Achteruitgang van de biodiversiteit in België

Een derde tot de helft van de diersoorten in ons land is in meerdere of mindere mate bedreigd. De laatste decennia zijn Tuimelaar,

Steur, Geelbuikvuurpad en Europese treksprinkhaan uit ons land verdwenen. Vele andere zoals de Boomkikker, Otter, Wrattenbijter en het Gentiaanblauwtje lijken dezelfde weg op te gaan. Belangrijkste redenen zijn de vernietiging en versnippering van leefgebieden, verontreiniging en eutrofiëring, klimaatverandering, de druk van recreatie en toerisme.

Meestal zal een soort niet achteruitgaan of verdwijnen als gevolg van één enkele factor, maar wel door een combinatie ervan. Zo bv. leidt versnippering tot kleinere en minder weerbare populaties, die vervolgens door lokale verstoringen of ziekte volledig kunnen verdwijnen.

Anderzijds verschijnen regelmatig nieuwe soorten in ons land. Bekend zijn o.m. de Muskusrat, Aziatische grondeekhoorn, Halsbandparkieten, Nijlgans, Canadese gans, Roodwangschildpad, Brulkikker en het Aziatisch veelkleurig lieveheersbeestje. Deze exoten zijn geen verrijking van onze fauna maar een bedreiging voor de inheemse biodiversiteit wanneer ze dominant of agressief zijn.

Net als bij de dieren is een derde tot de helft van onze planten- en zwammensoorten bedreigd. Vooral de vernietiging en versnippering van habitats (drainage, intensieve landbouw, bodem- en luchtvervuiling) vormen de belangrijkste bedreigingen voor planten, algen en zwammen in België. Kleine wolfsklauw, Akkerviltkruid, Zomeradonis, Moerasorchis, Kleine maanvaren en Perzikbladig viooltje zijn reeds verdwenen. Bonte paardenstaart, Honingorchis, Nachtkoekoeksbloem en Draadgentiaan staan op het punt te verdwijnen.

Ook hier vormen exoten zoals Japanse duizendknoop, Reuzenberenklauw, Amerikaanse vogelkers, Reuzenbalsemien, Canadese waterpest en vele andere een probleem. Ze kunnen in competitie treden met inheemse planten en deze terugdringen. In Vlaanderen is de lijst van waargenomen exoten bijna even lang als de lijst van inheemse planten! Uiteraard vormen niet alle exoten een bedreiging, maar toch zegt hun aantal al iets over de omvang van de problematiek.

De industriële visserij heeft een sterke impact, niet alleen op doelsoorten maar ook op bijvangst. Vissoorten zoals de Kabeljauw, de Tong en Schol verminderen dramatisch in aantal. Sleepnetten doorploegen de zeebodem en vernielen daarbij kwetsbare habitats en hun karakteristieke fauna, wat leidt tot gewijzigde natuurlijke evenwichten. Verontreiniging, eutrofiëring, zand- en grindwinning, de invoer van exotische soorten en toerisme zorgen voor verdere druk.

Daardoor zijn de Tuimelaar, Steur, Purperslak en Platte (inheemse) oester verdwenen uit de Belgische Noordzee en vele andere, zoals de meeste roggen en haaien, staan op het punt te verdwijnen. De Amerikaanse zwaardschede, Nieuw-Zeelandse zeepok (of sterretje) en Japanse oester vestigden zich in de Noordzee en uitbreiden er uit.

Meer dan twee derden van de oppervlakte van Vlaanderen wordt gebruikt voor veeteelt, land- en tuinbouw, terwijl een kwart wordt ingenomen door bebouwingen en wegen. De druk op natuur en open ruimte is dus zeer groot, maar toch vindt men er nog een vrij rijke biodiversiteit. Dit wordt aangetoond door de 60 soorten zoogdieren, 159 soorten broedvogels, 19 soorten amfibieën en reptielen, 64 soorten dagvlinders, 604 soorten spinnen, 1416 soorten hogere planten, 550 soorten paddenstoelen en meer dan 800 soorten mossen en korstmossen. Voorbeelden van typische en zeldzame soorten in Vlaanderen zijn de Gewone zeehond, het Visdiefje, de Boomkikker en de Veldparelmoervlinder. Op Europees vlak is Vlaanderen o.a. een belangrijke overwinteringsplaats voor vele soorten watervogels.

De natuurlijke biodiversiteit in Vlaanderen verloor in de 20ste eeuw echter 6 % soorten wilde planten en dieren. Ongeveer 30 % is kwetsbaar of met uitsterven bedreigd. Dagvlinders zijn hiervan een treffend voorbeeld: al een kwart van de inheemse dagvlinders is verdwenen en één derde is bedreigd. Het aantal soorten nam voortdurend af sinds 1900 maar de afname is duidelijk sterker vanaf 1950. Vooral soorten die heel specifieke leefgebieden nodig hebben staan onder zeer zware druk. De grootste bedreiging voor de biodiversiteit in Vlaanderen zijn de 5 beruchte ver-factoren:

- versnippering (leefgebieden worden kleiner en raken steeds meer van elkaar geïsoleerd);
- verontreiniging (met zware metalen en pesticiden);
- vermesting (het overdadig bemesten van het milieu waardoor er teveel stikstofverbindingen in de bodem en het grondwater komt);
- verzuring (vooral via luchtverontreiniging);
- verdroging (o.m. door onttrekken van grondwater).

Wat wordt er gedaan om de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen?

Ramsargebieden (1971) zijn waterrijke gebieden van internationale betekenis in Europa. In België zijn dat de Vlaamse Banken in de Belgische Noordzee, het Zwin, de moerassen van Harchies, natuurparken zoals dat van de Hoge Venen-Eifel en grotten van wetenschappelijk belang zoals de grotten van Bohon in Durbuy.

Natura 2000 werd in 1992 gelanceerd door de Europese Unie: een project voor het realiseren van een ecologisch netwerk van natuurlijke en halfnatuurlijke gebieden. Het uitgangspunt is nog steeds het afbakenen van gebieden, maar in tegenstelling tot de strikt op behoud gerichte natuurreservaten wordt hier per gebied een beheersovereenkomst opgesteld met de eigenaar. Zo blijven bepaalde economische, sociale, culturele of recreatieactiviteiten toegelaten, behalve diegene die nefast zijn voor natuur en biodiversiteit. Op die manier kunnen meer en grotere natuurlijke of halfnatuurlijke gebieden van een zekere bescherming genieten, wat uiteindelijk ten goede komt aan de biodiversiteit, zowel fauna als flora.

Natura 2000 steunt op de Europese **Vogelrichtlijn** (1979 - beschermt alle in het wild levende vogelsoorten alsook de gebieden waar ze in de Europese Unie broeden, voedsel zoeken en overwinteren) en de **Habitatrichtlijn** (1992 - beschermt de natuurlijke leefgebieden

die van belang zijn voor het behoud van wilde fauna en flora, in hoofdzaak de kwetsbare, bedreigde of zeldzame habitats en soorten.)

De **Kaderrichtlijn Water** (2000) bepaalt aan welke kwaliteitsnormen alle Europese wateren vanaf 2015 zullen moeten voldoen.

Het **ecolabel** is een Europees certificaat dat wordt toegekend waar het (duurzaam) toerisme, economische ontwikkeling en milieubescherming met elkaar verzoend zijn en de lokale bevolking en haar erfgoed gerespecteerd worden. Duurzaam toerisme behelst het terugdringen van natuurverstoring, de zuinige omgang met water en energie, het gebruik van niet-verontreinigende vervoermiddelen, de promotie van recyclage en een gematigd verbruik. Het betrekken van de buurtbewoners bij het toeristische gebeuren is een essentieel element. Op die manier levert ecotoerisme jobs en inkomens op en zet het aan om de natuurgebieden te beschermen.

De blauwe vlag voor stranden, meren en jachthavens en de bloem die onder andere wordt uitgereikt aan toeristische inrichtingen zijn het bewijs dat de betrokken activiteit slechts een beperkte impact heeft op het milieu.

In België worden sinds 1943 **natuur- en bosreservaten** afgebakend. Dit zijn gebieden waar strikte regels gelden voor natuurbescherming en die daarom soms geheel of ten dele gesloten zijn voor het publiek. Ondanks alle inspanningen voor het behoud van natuur blijkt dat men niet voldoende natuurreservaten kan afbakenen. Er dient immers ook rekening te worden gehouden met landbouw, huisvesting, industrie, transport en recreatie. Op dit ogenblik is amper 1,1 % van het Belgische grondgebied aangeduid als natuurreservaat.

Onder Natura 2000 wordt momenteel meer dan 12 % van het Belgische grondgebied beschermd. De natuurreservaten zijn grotendeels opgenomen in de aangeduide Natura 2000-gebieden, maar ze behouden wel hun strengere beschermingsstatus. Naast de Vlaamse Banken als Ramsargebied is in de Belgische Noordzee ook nog een zone van 18 120 ha onder Natura 2000 afgebakend.

In Vlaanderen gelden het **Bosdecreet** (1990) en het **Natuurdecreet** (1997)

In 1992 werd tijdens de wereldtop van Rio de Janeiro het **Verdrag inzake biologische diversiteit** voorgesteld. Het verdrag beoogt: het behoud van de biodiversiteit, het duurzame gebruik van de bestanddelen ervan, de eerlijke verdeling van opbrengsten verkregen door het gebruik van biologische rijkdommen. Bijna alle landen van de wereld hebben het verdrag onderschreven.

Doelstelling 2010 werd tijdens de nieuwe wereldtop van 2002 in Johannesburg gelanceerd met de bedoeling om tegen 2010 (dit jaar dus!) het uitsterven van soorten wereldwijd af te remmen en dit ter bestrijding van armoede en ten bate van alle leven op aarde. De Europese Unie gaat zelfs een stap verder en wil vanaf nu en later het verlies van biodiversiteit, met inbegrip van de genetische diversiteit, stopzetten door instandhouding, ontwikkeling en herstel van de natuur en het natuurlijk milieu, door het duurzaam gebruik van ecosystemen en soorten om de ecosysteemdiensten op lange termijn te garanderen.

Een beter toezicht op de genomen maatregelen, het voeren van een herstelbeleid in (te sterk) aangetaste zones, de bescherming van meer en grotere gebieden en het afbakenen van bufferzones rond kwetsbare gebieden is dringend noodzakelijk. Natuureilandjes zoals reservaten hebben weinig zin als ze worden omringd door een vaak vervuilde en drukke wereld. Het nastreven van een duurzame en natuurvriendelijke productie, consumptie, grondgebruik, mobiliteit, enz. zijn in deze optiek een must. Om de toekomstige generaties van het belang van natuur, biodiversiteit en duurzaamheid te overtuigen, dient het onderwijs er op alle niveaus meer aandacht aan te besteden.

Alle wetenschappelijke studies zijn het erover eens: het is alsnog mogelijk om de huidige trend te keren. De toekomst van de planeet ligt dus in onze handen. Ons engagement is cruciaal, ongeacht de manier waarop we dat concreet zullen invullen.

Politieke verantwoordelijken: gedurfde keuzes maken

De belangrijkste politieke beslissing die we moeten nemen, is het erkennen van het belang van biodiversiteit voor het menselijk welzijn. Dit dient dan te worden verankerd in beleidsstrategieën voor de toekomst. Vermits we genieten van de talrijke diensten die ecosystemen ons bieden, lijkt het logisch om rekening te houden met hun waarde bij beslissingen over het gebruik ervan. Zo zouden heffingen op water- en energiegebruik prioritair kunnen worden aangewend voor het behoud van bossen en waterwinningsgebieden of voor het beheer van beschermde natuurgebieden.

Door de steeds stijgende vraag naar meer is het essentieel om manieren te vinden om het overmatig gebruik van natuurlijke rijkdommen te beperken, de verontreiniging tegen te gaan en aangetaste milieus te herstellen. Het is niet alleen noodzakelijk om nieuwe technologieën te ontwikkelen, maar eveneens onontbeerlijk om deze eerst grondig te evalueren alvorens ze te promoten. Zo wordt biobrandstof beschouwd als een ecologisch alternatief voor fossiele brandstoffen, maar de impact van een productie op grote schaal is nog niet goed ingeschat (risico op ontbossing van tropische wouden om plaats te maken voor industriële teelten).

Verenigingen: sensibiliseren, beheren, bestuderen en ... druk op de ketel zetten

De verenigingswereld zet zich op talrijke manieren in voor biodiversiteit. Verenigingen maken het publiek bewust van de waarde van de natuur en van het belang van een gezond milieu en geven ons ecologische tips. Verenigingen kopen en beheren natuurreservaten om biodiversiteit in stand te houden. Ze komen de wetenschappers te hulp door het bestuderen en het observeren van bepaalde groepen dieren, planten en paddenstoelen. Verenigingen maken ook de ecologische bekommernissen over aan het politieke niveau en proberen politici te overtuigen om een beleid te voeren met aandacht voor biodiversiteit. Aan hen om verder te gaan op deze weg en de slagkracht

van hun activiteiten te verhogen door hun krachten te bundelen.

Niet enkel politici, bedrijfsleiders, wetenschappers of gedreven verenigingsleden zijn aan zet. Zich inzetten voor onze planeet is niet moeilijk: iedereen kan zijn steentje bijdragen. Onze dagdagelijkse keuzes oefenen immers een grote druk uit op het milieu.

Wat kan jij doen?

Het gemiddelde gezin gooit jaarlijks zo'n 6 bomen aan papier buiten. Een kwart van de dioxine-uitstoot wordt veroorzaakt door sluikstoken in tuintjes. We willen aardbeien op het wintermenu. Meer dan de helft van onze verplaatsingen leggen we af over minder dan vijf kilometer en toch hebben we steeds onze auto nodig. Liefst bouwen we allen ons eigen huis. En over de hoeveelheid afval, water en energie die we produceren of verbruiken zwijgen we nog.

Door onze impact te beperken, zorgen we niet alleen voor ons welzijn, maar eveneens voor dat van onze kinderen en kleinkinderen. Daarenboven besparen deze kleine ecologische gebaren ons vaak heel wat euro's. Hierbij enkele tips.

Wat?	Waarom!
Zet de thermostaat een graadje lager (even wennen of trek een trui aan), dan bespaar je meteen energie (en wordt de factuur lager).	De verwarming lager zetten en minder met de auto rijden beperken de luchtvervuiling, de uitstoot van CO ₂ en de concentratie fijn stof.
Zet de thermostaat of radiator, een half uurtje voor je weggaat of gaat slapen, lager.	De kamer blijft nog wel even opgewarmd en je bespaart alweer energie. Het verschil merk je dus in de portefeuille!
Laat toestellen (televisie, video, computer) niet in stand-by staan.	Ze verbruiken toch nog elektriciteit, tot 10 % van je totaalverbruik!
Eet verse, seizoensgebonden groenten en fruit uit eigen streek.	Ze zijn het minste milieubelastend.: minder transport, geen invriezen en chemische bewaarmiddelen. Een kilo verwarmde-serre-tomaten belast het milieu 7 maal meer dan een kilo verse tomaten in de zomer (en de smaak is onvergelijkbaar!).
Gezond leven en lekker eten kan ook met minder vlees. Een dagje zonder vlees spaart het milieu.	De productie van vlees is erg milieubelastend.
Vermijd om teveel te kopen en achteraf te moeten weggooien. Gebruik een mand of herbruikbare tas om boodschappen te doen.	Zowat een kwart van onze etenswaren verdwijnt in de vuilnisbak ...
Houd je afvalberg binnen de perken door herbruikbare verpakking en producten te gebruiken, door te recyclen, door de sticker "reclamedrukwerk: neen bedankt" te gebruiken, ... We kunnen slechts goed recyclen en besparen op papier, glas, metaal, ... als we ons afval ook goed sorteren.	Minder afval is minder verbruik van grondstoffen en energie, en minder vervuiling door afvalverwerking. De productie van nieuw aluminium verbruikt twintig maal meer energie dan de productie van gerecycleerd aluminium. Elke brievenbus ontvangt gemiddeld 26 kilogram reclamedrukwerk per jaar!
Een douche verbruikt gemiddeld maar half zoveel water als een bad.	Je bespaart met de douche ook energie, want je verbruikt minder warm water.
Verfraai een deeltje van je tuin met streekeigen planten rijk aan nectar of laat de natuur er de vrije loop. Vraag in een tuincentrum naar de planten die de meeste bestuivers aantrekken want dat is niet het geval voor een aantal prachtig bloeiende variëteiten.	Een kortgemaaid gazon is een biologische woestijn en vraagt veel onderhoud.
Bestrijd ongewenste gasten in je tuin op een ecologisch verantwoorde manier: zie www.bombylius.be .	Zo komen minder niet-afbreekbare giften in de natuur.
Doe kleine afstanden te voet of met de fiets. Gebruik indien mogelijk het openbaar vervoer. Een rustige rijstijl met de auto bespaart ongeveer 20 % op je brandstofverbruik. Maximum 100 i.p.v. 120 op de autosnelweg en rijden zonder airco kan dezelfde besparing opleveren.	Als een verplaatsing van een persoon met de auto vanuit energieverbruik score 1 krijgt, dan is dat 0,4 voor de bus, 0,2 voor de trein en 0,01 voor de fiets voor dezelfde afstand.
Geef de voorkeur aan vakantiebestemmingen kortbij en milieuvriendelijke vervoermiddelen. Waarom de verborgen schatten van België en onze buurlanden niet ontdekken?	Vliegvluchten zijn in, maar tevens erg milieubelastend.
Trap niet in de valstrik van de reclame. Talrijke producten worden gepromoot als gunstig voor biodiversiteit, maar dat is enkel omdat dat nu in de mode is.	Een reclamespotje waarin een 4x4 door een prachtig boslandschap rijdt geeft een bedrieglijk beeld, want deze voertuigen verbruiken massa's energie en veroorzaken veel vervuiling
Ga op ontdekking en observeer de fauna en flora van een natuurplekje in je buurt. Respecteer de natuur en beschermde zones tijdens het wandelen of op reis. Het is belangrijk om de van kracht zijnde reglementering goed op te volgen.	
Zet je schouders onder een concreet project zoals het aanplanten van bomen, de aanleg van een bloementuin of van een poel. Onderneem de nodige stappen om een natuurzone te laten beschermen.	
Bepaal eens je ecologische voetafdruk: surf naar www.ecolife.be/test.asp .	Op www.ecolife.be/downloads/VerkleinJeVoetafdruk_boekje.pdf kun je een boekje downloaden met 101 tips om je ecologische voetafdruk te verkleinen.

Denk niet dat deze inspanningen geen zoden aan de dijk zetten. Er zijn al enkele overwinningen te melden. De gewone zeehond duikt terug op in de Schelde door de verbeterde waterkwaliteit en het herstel van zijn voedselbronnen. De zwarte ooievaar is terug van weggeweest in Wallonië dankzij het behoud van grote oppervlakten bos en de bescherming van vochtige gebieden.

Waar wacht je op om je steentje bij te dragen?

Herman Snoeck

De nieuwe rubriek 'Poëzie & Natuur' staat open voor iedereen die gedichten schrijft over natuur. Heb je nog teksten in de schuif liggen of voel je de schrijfkriebels opborrelen? Dan kan je je gedichten aan ons bezorgen via redactie@zuidrand.be.

Voor de eerste editie wil ik de - spreekwoordelijke - spits afbijten met vijf korte gedichten uit de bundel 'aanspoelend licht', gepubliceerd onder het pseudoniem Velimir Lobsang. Voor de poëziekenners onder u: het zijn geen haiku's. De teksten zijn wel geschreven in de geest van de Japanse traditie om het aantal woorden te beperken tot enkel de essentie overblijft.

*aanspoelend licht
onbezongen nog
oeverloos deinend*

*ochtendwandeling
stap voor stap
dauw begrijpen*

*begrijpend woord
binnen de stem
schuilen bloesems*

*koolmezenpraat
vluchtig gepaard gaand
met winterochtenden*

*stengel breekbaarheid
in wuivende spraak
onzegbare grashalm*

Johan Vermariën (ps. Velimir Lobsang)

foto: Guido Van Boeckel

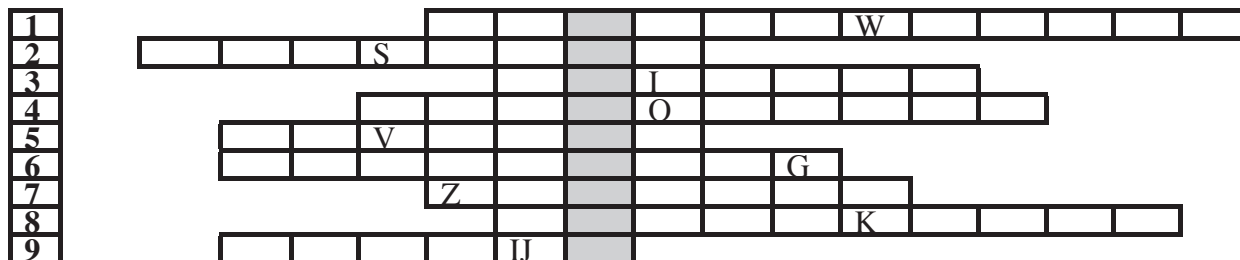
PUZZELRUBRIEK

In dit nummer willen we graag met een nieuwe rubriek starten: puzzels in verschillende vormen, maar altijd rond het thema natuur en Natuurpunt. Deze keer een cryptogram.

Bij het juist invullen van het rooster krijg je in de gekleurde kolom een woord dat met onze afdeling te maken heeft. Om jullie op weg te helpen krijgen jullie hier en daar een letter cadeau.

Het pijnigen van jullie hersenen wordt natuurlijk beloond. Stuur het volledig ingevulde rooster voor 15 mei 2010 naar redactie@zuidrand.be of naar Johan Vermariën, Onafhankelijkheidsstraat 50, 2650 Edegem. Een onschuldige hand zal de winnaar bepalen, en die kan GRATIS mee op de busuitstap naar het eiland Tiengemeten of kan kiezen voor een geschenkverpakking Gageleer.

Veel plezier!

1. *Hard labeuren om je op Fort 7's niet te laten meeslepen*
2. *De rand van een groen brood?*
3. *Zo te horen bestijg je de berg niet alleen*
4. *Vanzelfsprekend een verantwoorde maar verwarde CEO*
5. *Zeer koude gevederde*
6. *Kleurige samenwerking tussen water en vuur*
7. *De Nederlanders weten het ook niet meer: is dit nu water of grond?*
8. *Zie je er vogels mee in de toekomst of net dichtbij?*
9. *“Ons” land met sterke daadkracht*

verrekijkers
telescopen
microscopen
accessoires

www.sightsofnature.com

Platan De Coninckdreef 108, 2260 St.-Andries Brugge, 031/31 36 01

Brandon Ballengée: de impact van de mens op amfibieën!

In de nieuwe artikelenreeks 'natuur en kunst' worden kunstenaars belicht wiens werk sterk gerelateerd is aan natuur, ecologie, klimaatwijzigingen en zelfs biodiversiteit. Het veranderende klimaat en de rol die de mens daarin speelt is ook in de kunstwereld een brandend actueel thema geworden. Dit thema is natuurlijk niet nieuw, er zijn heel wat kunstenaars die al rond ecologie en klimaatwijziging werkten. Maar de laatste jaren is er in de kunstwereld een stroomversnelling in het aantal initiatieven, publicaties en tentoonstellingen rond het veranderende klimaat. Daar is de onophoudelijke stroom van alarmerende rapporten uit wetenschappelijke hoek uiteraard niet vreemd aan.

We gaan van start met **Brandon Ballengée**, een Amerikaanse (New York) kunstenaar die (omgevings)kunst, wetenschappelijke research rond ecologie en technologie weet te mengen. Als onderzoeker van NARCAM (North American Reporting Center for Amphibian Malformation) bestudeerde hij jarenlang de achteruitgang van soorten. De bezorgdheid over de achteruitgang van de biodiversiteit is meteen ook het uitgangspunt van zijn kunstprojecten. Voor de uitvoering van die projecten vergaart hij informatie bij biologen en wetenschappelijke instellingen, en zet er ook samenwerkingsverbanden mee op. Hoewel Ballengées kunstprojecten wetenschappelijk sterk onderbouwd zijn, is zijn werk toegankelijk voor iedereen. Hij laat bewust mensen van alle leeftijden en met de meest uiteenlopende sociale-, economische en etnische achtergronden participeren aan de projecten. Hij beschouwt dit als van vitaal belang voor het creatieve proces, en het maakt ook dat zijn projecten zowel in geologische-, als in sociale zin site-specific zijn. De intellectuele uitwisseling die zo ontstaat laat toe dat het werk in nieuwe richtingen gestuurd wordt door groepsideeën. Ballengée vergelijkt dit proces met dat van organismen die wijzigen door veranderende omgevingsfactoren. De kunstenaar hoopt met zijn werkwijze de aan het werk participerende bezoekers bewust te maken van de milieuproblematiek die voor veel mensen nog een 'ver van mijn bed'-gegeven is. Hij hoopt zo kleine zaadjes te planten voor positieve veranderingen in de toekomst.

Ballengée is vooral bekend om zijn onderzoek rond misvormde amfibieën. Amfibieën reageren snel op veranderingen in het milieu, ze fungeren dus als een soort barometer voor ecosystemen. Van 2006 tot 2008 onderzocht Ballengée in opdracht van The Arts Catalyst en Yorkshire Sculpture Park (YSP) duizenden amfibieën in YSP. Hij installeerde een open laboratorium waar de bezoekers mee ingeschakeld werden in het onderzoeksproces. In de tweede helft van maart dit jaar presenteerde hij het resultaat van zijn onderzoek in de tentoonstelling 'The Case of the Deviant Toad' in The Arts Catalyst, een Londense organisatie die aan wetenschap gerelateerde kunst toont. Ballengée prepareerde een aantal misvormde padden en maakte er grote foto's van in hoge definitie. Door het feit dat hij een procedé gebruikt waarbij de weke delen van de padden doorzichtig worden, lijken het wel röntgenfoto's. De beenderen zijn blauw en rood gekleurd. De schaal van de foto's, de fragiliteit van de dieren en de duidelijk zichtbare misvormingen zadelen de bezoeker op met een mix van gevoelens. Enerzijds hebben de foto's een bevreedende, bijna onwereldse poëtische schoonheid. Aan de andere kant confronteren ze ons genadeloos met de -zichtbare- gevolgen van de impact van de mens op het milieu. Het confronterende effect

wordt nog versterkt door het feit dat een aantal geprepareerde padden getoond worden in glazen blokken.

Een ander opmerkelijk project van Ballengée was: 'The ever changing tide: the ecological dynamics of the earth's oceans as exemplified through the biodiversity of the Queens Seafood Markets' in 2000-2001. In samenwerking met het Departement Marinebiologie van de Hofstra University, The New York State Museum, en een auteur van de 'Seafood Lover's Almanac' inventariseerde hij een jaar lang twee tot drie maal per week het aanbod op de vismarkten van New York. Alle soorten werden geïdentificeerd, gefotografeerd, digitaal gescand en vervolgens geprepareerd voor bewaring op lange termijn. De vissen werden achteraf geschonken aan musea voor natuurgeschiedenis en universiteiten. Voor de identificatie van zeldzame soorten op de markt deed Ballengée beroep op marinebiologen. Regelmatig doken bedreigde en bijna uitgeroeide soorten op. Ballengée slaagde erin om - met akkoord van de uitbaters - op één van de vismarkten een permanente installatie te creëren met afbeeldingen van bedreigde vissoorten die op de markt verschenen, en met teksten in zes talen (waaronder Mandarijns, Koreaans, Japans en Spaans). Dit om de mensen bewust te maken van het probleem van overbevissing en het verdwijnen van soorten. Ballengée mocht uiteindelijk zelfs informatieve rondleidingen geven op de vismarkt... Zo slaagt Brandon Ballengée erin om mensen die zich veelal niet bewust zijn van de problemen inzake biodiversiteit en ecologie te informeren en eventueel bewust te maken van de noodzaak tot verandering van onze manier van leven.

Wie meer wil weten over het werk van Brandon Ballengée kan terecht op volgende websites:

www.greenmuseum.org

<http://www.disk-o.com/malamp/>

www.theartscatalyst.org

De publicaties 'Ecoventions' en 'Malamp: The Occurrence of Deformities in Amphibians' van Brandon Ballengée en 'Burning Ice: Art and Climate Change' zijn binnenkort raadpleegbaar in de bibliotheek van het Middelheimmuseum. Daar kan je ook andere boeken over kunst in relatie met natuur en ecologie vinden zoals o.a.:

- 'art in action: nature, creativity and our collective future'
- 'Radical Nature: Art and Architecture for a Changing Planet 1969-2009'
- 'Land Art: A cultural Ecology Handbook'
- 'Moral Imagination: current positions in contemporary art in the face of global warming'
- 'Remote Proximity: Nature in Contemporary Art'

Voor meer informatie kan je terecht bij johan.vermariën@stad.antwerpen.be

Voor praktische informatie over openingsuren, bereikbaarheid e.d. kan je terecht op de website van het Middelheimmuseum: www.middelheimmuseum.be

Johan Vermariën

Paddenstoelen op Fort7 - Magisch en geheimzinnig ... zo 8/11/2009 - 20 dlnm

**Gidsen: Lucy de Nave en Lydia Peeters
Verslag: Rudi Leemans**

Een wervende aankondiging!

Lucy had de grote opkomst (20 deelnemers!) verwacht en assistentie gekregen van Lydia. Bij de inleiding beklemtoonde Lucy het unieke, gevarieerde karakter van Fort 7: een natuurreservaat met een grote soortenrijkdom, ook wat zwammen betreft. Deze kwetsbare natuur moet beschermd worden en paddenstoelen mogen enkel geplukt worden als dit nodig is voor een nauwkeurige determinatie, en alleen door de gids.

Dan begonnen de 2 groepen aan hun reis door de mysterieuze en fabelachtige wereld van de paddenstoel: de Berkenridderzwam, de Gewone krulzoom, de Knolhoningzwam, de Helmmycena, de Bundelcollybia, het Geweizwammetje, de Kogelhoutskoolzwam, de Gekraagde aardster, de Geschubde inktzwam, de Knolparasolzwam, de Nevelzwam, de Zwartwordende wasplaat, de Kopergroenzwam, enkele Russula's, Gordijnzwammen, Boleten en Zwavelkoppen, een Agaricus, ... de opsomming is zeker niet volledig. Telkens werden de determinerende kenmerken getoond: de kleur van de sporen, de structuur van de plaatjes, verkleuringen bij indrukken, het substraat, de vorm van de hoed, de vorm van de stengel, het voorkomen van ringen en beurzen, van restanten van het velum, ... Een fascinerende wereld ... en een gevaarlijke ook. Vraag het maar aan Kabouter Spillebeen. En dan de veldkenmerken!!!

Enkele voorbeelden: Drink alcohol, proef van de paddenstoel, word je ziek? Ha, dat wijst op de aanwezigheid van coprine, dus Kale Inktzwam.

De Vliegenzwam? Die bevat het gif muscarine, daar word je high van.

De Panteramaniet? Tja, die amanieten, die lijken erg op elkaar, maar de Panteramaniet is zeer giftig ...

Bedankt Lucy en Lydia voor de boeiende wandeling. Alleen die fabeltjes heb ik gemist. De verhalen werden met sérieux en aandacht voor detail gebracht.

Wie durft die in twijfel trekken?

**Strijen en Korendijkse Slikken
za 21/11/2009 - 20 dlnm
Gids: Rudy Vansevenant
Leiding: Walter Van Spaendonk
Verslag: Thierry Depauw**

Z. tot ZO, van 2 tot 4 Bft, 10 tot 15°, zon, zon, zon, droog. Hoogst ongewoon, een nazomerdag, eind november. Op naar de Hoekse Waard, het oude land van Strijen, de oude polders. Varkensdijk, de eerste halte geeft ons aardig wat Smienten, Kol- en Brandganzen, ook Wulpen, Blauwe reigers. Ah, ah! Verder in de polder zien we al heel wat wagens en telescopen. Brandt daar de lamp ??? Het doel van deze dag was immers de Dwerpganzen en de reeds drie weken pleisterende Steppe- en Vorkstaartplevier. Dat moet op Walendijk te doen zijn. Bij de Brand- en Kolganzen werd gekeken naar de juvenielen. Ja! Ja! Duidelijk. We zullen regelmatig de Grote zilverreigers te zien krijgen. Walenweg. Ja, zegt een Nederlander, hier zitten de Dwerpjes. Daar, duidelijk te herkennen. Ja waaadde!!! Die staat toch niet zoveel hoger dan wij hé!! Tussen de vegetatie amper een paar schimmen. Rudy had het karakteristieke kopje zien verschijnen. Een flits, een seconde. Verder niets van te merken. Geduld, maar we gaan eerst naar de vogelobservatiehut. Mensen, een vijfsterrenhut. Nou! Een oud gemaal. Luxueus. Onderweg, Buizerd, Slob- en Bergeenden, Grauwe ganzen, Veldleeuwrik. Torenavalkjes, Nijlganzen en Canada's, Aalscholver. De hut, prachtig gebied, maar de ganzen zitten ver.? In de struiken vooraan: Vinken, Meesjes. Op 't natte: Futen, eenden. Rudy vertelt ons de perikelen van ons lief Dwerpgansje. Op hun trekroute naar het zuiden, na de rui, over Rusland, Oekraïne, Kazachstan, naar de Balkan, de Zwarte en Kaspische zee, moeten ze spitsroede vliegen tussen duizenden kogels. Ze worden massaal afgeschoten. Gaat de soort het overleven ??? De projectganzen van Lambert van Essen. 't Ja, ook zware problemen. Het is hem gelukt om ze een ander trekroute in te prenten. Met Brandganzen als pleegouders. Een veilige route over Suaipa (zw), Hudikvall, de Anjumerkolken. Lauwersmeer, de Petten, Friesland. Daar komen ze dan eerst aan om later volledig naar de Hoeksewaard te trekken, te overwinteren. Een dertig-, veertigtal. Maar, maar in deze populatie zijn hybriden geslopen (Kol-Dwerg-), Dwerg-Brand-). De zuiverheid van het ras wordt bedreigd. Vooral als ze samenkomen op de ruiplaatsen van de anderen. Wat doen ?? Afvangen. Onmogelijk toch. Een enorm probleem. OK, vóór de soep terug naar de Walenweg. Joepie!! Nu open en bloot prachtig te zien, drie stuks Dwerpgansjes. Hm!! N° 3 ??? Is die wel zuiver ??? Al een hybride ??? Kijk

daar tussen de Kollen één Rietgans. Zuid Beyerland. Een heerlijke snert. Smakelijk. P. M. Korendijkse slikken. Brandganzen, ook Grauwe. Een blauwe fase Sneeuwganzen. Ja, weer een hybride (Brand-Kol). Een geringde Brand- GqL8. Een wandelingetje tussen Ouderdijk en Goudswaard. 'Tjongens, de vele vorige malen geklappertand of strontnat, nu te warm met ons truitje. Tof hé!! Hellegatsplein, Ventjagersplaten. Vogelobservatiehut "De Kluut". Ha! Overvliegende Rietganzen. Klein grut. Vinken, Putters, Rietgors. Maar 't wordt al te donker voor determinatie. Hé, twee Wilde zwanen? Ja! Ginder ook nog twee. Euh! Euh!! Wat zie ik, 't wordt donker. Met de telescoop blijken het Kleine te zijn. Rudy,

Walter. Een formidabele nazomerdag met onze Dwerpgansjes. Dank, dank, dank.

**Turnhouts vennengebied
en Winkelsbroek
zo 29/11/2009 - vm: 3 - nm: 2 dlnm
Gids: Marc Smets - Dirk Segers
Leiding: Tuur Wuyts
Hugo Waeterschoot
Verslag: VM: Jeanine De Greef
NM: Ria Van Spaendonk**

Voormiddag:

Na een zeer natte zaterdag, was onze uitstap op zondag. Vol moed naar de Bist. Wie was daar! Tuur, Hugo en ik. Wat gaan we doen! We doen de morgenocht en we bellen de gids voor de namiddag af, zo besloten Tuur en Hugo. Met laarzen aan was het goed te doen, een zeer mooi gebied waar veel aan gewerkt wordt. Een prachtige nieuwe uitkijktoren, die miljoenen heeft gekost. Hugo gaf de gids ter plaatse (Mark Smets) nog heel goede tips. Het probleem daar zijn de Canadese ganzen en de Brandganzen; er zijn er veel te veel. Het gebied is 300 ha waarvan 160 ha van Natuurpunt en 140 ha van de A.N.B. Havik, Buizerd en Torenavalk hebben we gezien. Een 20-tal Boomleeuwriken, Veldleeuwriken, massa 's Kieviten en Rietgors. Het weer viel nog goed mee. 's Middags zijn we onze boterhammen in

de Liereman gaan opeten, en dan naar huis. Maar ja er was nog een namiddagtocht en de bijeenkomst was om 14 uur aan de kerk van Zevendonk. Dan gaan we toch maar even kijken of er iemand staat. En ja, daar stonden Walter en Ria. Wij hadden al besloten om naar huis te gaan en al iets anders afgesproken, zo zijn Walter en Ria alleen verder gegaan.

Namiddag:

Vóór 14 uur waren Walter en ik op de afspraak aan de kerk van Zevendonk. Na enkele minuten kwamen Hugo, Tuur en de moedige, enigste deelneemster Jeanine, ons verwelkomen. Gezien de regen, de wind en het minieme aantal deelnemers in de voormiddag hadden Hugo en Tuur de gids van de namiddag afgebeeld en zij waren dus vast van plan terug naar huis te rijden. Maar Walter en ik waren wel komen opdagen, doch, met wat uitleg en omschrijving aan mijn ervaren gids, zijn wij dan maar met z'n tweeën aan de wandeling begonnen. Vennekes, moeras, naaldbossen, loofbomen. De moeite om dit eens over te doen. In dit seizoen zijn laarzen wel aanbevolen. P. S.: Het gebied zal voor sommigen beter gekend zijn onder de naam De Dongen. Er is een wandelpad dat goed aangeduid is met blauwe pijltjes.

Vertrekken kan aan de nieuwe kerk aan de Kapelweg en de Glazenierstraat, dan de Kapelweg richting zuid volgen tot aan het infobord rechts, daar begint de blauwe wandeling.

De Jutse Plassen + Anderstad za 05/12/2009 - 8 dlnm

Gids: Marc Vermynen

Leiding: Wim Vandeweyer

Verlag: Marianne Michiels

Aan deze wandeling namen 8 mensen en de gids deel. Het aangekondigde slechte weer en ook Sinterklaas hebben misschien voor een mindere opkomst gezorgd. Al bij al viel het weer nog mee. Alleen waaide er een strakke wind om onze oren en de kraan werd maar op het einde van de wandeling open gezet. Koud was het ook niet, ten bewijze daarvan de in Anderstad bloeiende Wilgenkatjes en de op enkele plaatsen nog bloeiende Boterbloem en Duizendblad. Op onze eerste pleisterplek "de Jutse Plassen" stond de gids ons op te wachten. Die vertelde ons van naaldje tot draadje de ontstaansgeschiedenis, een blunder van de overheid trouwens, van dit gebied. De overstromingen van '98- '99 in Lier-Koningshooikt en Duffel werden

veroorzaakt door overvloedige regenval. Die massale aanvoer van water kon de Itterbeek niet slikken. De Itterbeekvallei strekt zich uit van Beerzel, waar de Itterbeek ontspringt, tot Anderstad, waar de beek in de Nete uitmondt. Na deze overstromingen besloot men eindelijk tot de aanleg van een retentiebekken, op de grens van Koningshooikt en Putte. Vermits NATUURPUNT vanaf het begin betrokken werd in het project mochten ze zelf een naam verzinnen. Dit werd snel "Jutse Plassen". Koningshooikt wordt immers in het dialect "Jut" genoemd. Het gebied is 10,5 hectare groot en is buiten natuurgebied ook recreatiegebied waar men mag fietsen, joggen en wandelen. Een klein stukje van het bos is zelfs nog oerbos. Het werd reeds vermeld op de Ferrariskaarten uit 1700. De ondergrond is zandleem. De bomen zijn van het Essen-Olmen type, maar enkele jaren geleden heeft men er Canadabomen aangeplant en die verzuren nu de bodem. Door de te dichte aanplanting groeiden ze wegens lichtgebrek ook veel te hoog. Ondertussen werden een honderdtal Canadapopulieren gerooid en de rest wordt door de beheerders geringd. Van enkele oude Canada's werd de stam afgezaagd waarvan de rest blijft staan voor de spechten, insecten en zwammen, kwestie van verhoging van de biodiversiteit. Op één ervan stonden een zestal Tonderzswammen. De meeste Olmen verdwenen door de Iepenziekte, de overblijvende worden gestoeld. Na drie jaar van beheer is er weer meer lichtinval en groeien er terug kleine krachtige Olmen. In het voorjaar vindt men er: Guldenboterbloem, Anemonen, Slanke Sleutelbloem, Tijdens de wandeling merkte iemand een Sperwer op. Het gebied is eigendom van de provincie, maar Natuurpunt beheert het. Er is een zeer goede samenwerking. De waterhuishouding is voor de provincie. Ook Aquafin heeft hier aardig wat inspanningen geleverd met het zuiveren van de Itterbeek. De Itterbeek werd vroeger verontreinigd door de leerlooierijen van Beerzel. Maar er is reeds opnieuw vis waar te nemen! Men moet wel nog onderzoeken welke soorten en hoeveel. Door de aanleg van het bekken is er nu ruimte voor het water van de Itterbeek. Ook de oevers werden aangepakt en afgeschuind zodat er aardig wat meer water kan doorstromen en er ook begroeiing mogelijk is. Het bekken heeft een capaciteit van 60.000 m³ en bestaat uit 2 grote plassen die via kanalen met elkaar verbonden zijn. Om, bij grote watertoevoer, het water niet te snel te laten

stromen werd een waterknijpinstallatie aangelegd. Dit is een verlagings van de oever door middel van een verstevigd dijke waardoor het water kan overlopen en nadien via kanalen verder naar het bekken kan vloeien. Er werd ook een poel aangelegd waar binnen geen tijd ongewenste gasten zoals Brulkickers en Waterschildpadden werden gedumpt. Ook enkele vreemde plantensoorten zoals Parelvederkruid, Waterranonkel en Waterteunisbloem werden er achtergelaten. De plaatsing van informatieborden met uitleg over die exoten heeft positieve resultaten afgeworpen. Met de aanleg van een Oeverzwaluwendam wilde men deze zwaluwen opnieuw aantrekken. In de jaren '70 nestelden er zich zeer veel in de zavelmanden van de Nete. Deze ideale nestgelegenheden waren ontstaan door het wegzakken van de betonplaten waarmee de Netewanden versterkt werden. Die wegzakking werd veroorzaakt door een te snelle doorvaart van de schepen. Deze wanden werden hersteld en bijgevolg moesten de oeverzwaluwen naar elders uitwijken. Dat waren dan de Zandbergen en een bedrijf waar turf uit Rusland werd verwerkt. Op de plas zaten ganzen, eenden, zwanen en waterkiekens. De Ijsvogel is ook al waargenomen, maar die heeft zich niet laten zien. Na deze fijne kennismaking met dit gebied trokken we nog even verder naar Anderstad. Vermits de meesten dit gebied kennen, zal ik hier niet verder over uitweiden. We hebben wel volgende vogels waargenomen: Een 5-tal Bergeenden, Fluíteenden, een Slobeend, een Kuifeend, een Wintertaling, een 10-tal Aalscholvers, enkele Zwanen, Meerkoeten, Futen, een Blauwe reiger. Op de dijk stapten we regelmatig over verschillende soorten zwammen. Hierbij waren o.a. de Parelzwam, de Kale inktzwam en de Geschubde inktzwam. Rijen Plaatjeszwammen leidden van of naar lagerstaande bomen. Na de wandeling

wilden we nog even de vijver van de vroegere melkerij bezoeken, maar een fikse regenbui joeg ons terug naar de auto.

Vogelobservatietocht Linkeroever en Saeftinghe

zo 13/12/2009 - 14 dlnm

Gids: Luc Van Schoor

Leiding: Wim Roelant

Verlag: Thierry Depauw

Nachtvorst. Overdag van 0 tot 3°. Droog. Bewolkt, schaarse opklaringen, maar een koude NO. 3. We starten aan de Bloklersdijk. Aie, aie!! Wind uit het oosten. Alles in het oppertje. Telewerk. Brilduiker, Slob-, Tafel- en Kuifeend, Wintertaling. Ja, een Rosse stekelstaartzowaar. Grauweganzen uiteraard. Smienten, Knobbelzwanen. We werden verwelkomd door een vlucht Kolganzen. Verrebroekse plassen en dok. Op het dok Dodaars, Futen, Brilduikers. De plas, mooi. 3 mannetjes en 5 vrouwtjes Nonnetjes. Tafel- en Wilde eenden. Smienten. Canada's. Ah! Een mooi groepje Putters. Ja, da's een Buizerd. Een gek zicht in de plas, met de voeten diep in het water, een laagstamboomgaard. Midden er in - Wilgen en Holenduiven. Kijk eens, vorsttrek. Kieviten. Oh! Man, een IJsvogel. Driedijck, nog een compensatiegebied van het containerdok en de uitdieping van de Westerschelde. Krak- Tafel- en Bergeend, Smient, aardig wat Kieviten. Daartussenin een achttal Goudplevieren, zes Bonte strandlopers en twee Watersnippen. Een vlucht Grauwe ganzen strijkt neer. Er zitten al wat Kol- en Brandganzen. Maar ook de sierlijke Pijlstaarten. Onderweg een flinke groep Kol-, Grauwe- en Brandganzen onder een staalblauwe hemel. Ideaal belicht, dichtbij, prachtig. Oh! De Veldleeuweriken (2). Putten west. Torenvalk. Hier ook Nonnetjes. Maar twee Grote zilverreigers. Buizerd. Hela! Rietganzen in de vlucht, 14. Hé! Wie we daar hebben?! Een Zuid-Amerikaanse Vuurland Magelhaengans. Putte Oost. Volop tegenlicht. Doel Noord. Aardig wat Kieviten en Bonte strandlopers. Dicht bijeen is warm. 't Is nodig vandaag. Ah! Nog wat Veldleeuweriken. Picknick. Een heerlijke erwtensoep in Taverne "De Schoof". Voor de laatste maal ?? De Hedwigepolder wordt een getijdengebied, weer als compensatie. Een taverne op palen ?? Zou leuk zijn, niet ? Ja jongens, allen opgewarmd ? Klaar voor de Ijsskelder. Met de wind pal uit het

oosten, gevoelsmatig rond de - 4° ±. Brrr!! Verdrongen land. Gasdam. We kruipen op de dam achter een werkcontainer. 't Lukt niet iedereen, de anderen bibberen, maar 't is de moeite waard. Man en vrouw Blauwe kiek. Aardig wat Bruine kiekendieven. Hé! Slechtvalk, Grauwe ganzen natuurlijk. Buizerd. Wat een vlakke met achteraan de Zeevaart in de Bocht van Bath. Een kortstondig zonnetje kleurt de vegetatie met vele tinten - bruin - geel - ros - oker. Schitterend. Stipela, de kreek. Dertig Tureluurs, Bonte strandlopers, Kluten, vandaag maar 35, Bergeenden, Wulpen. Hier de Kleine zilverreiger. Van uit het dorpje Paal tot aan het gemaal, een wandeling langs de schorren en slikken van de Westerschelde. Op of net achter de dijk. Veel Smienten, een paar Pijlstaarten. Nog een Kleine zilver, Bruine kiek, Kluten, Scholeksters, ja, de tweede Slechtvalk op een steen aan de rand van het water. Er vliegen nog wat Rietgorzen en Graspiepers, maar ook een Sperwer. Is het maar een indruk van mij ?? Er lopen wel wat deelnemers diep in dunne jassen, wat voorover gebogen. Wat verder, recht tegenover het radareiland wachten we boven op de dijk de slaaptrek van de ganzen af. Ja, daar komen ze. 't Schemert, 't zal niet lang meer duren. Kleine groepen Grauwe vliegen over de dijk, de schorren in, bedje opzoeken. Ah! Ook Wulpen. Dat is pas natuurbeleving niet ? Ook voor ons tijd om afscheid te nemen. Back to mama. Luc, Wim, hartelijk dank voor deze, ja toch wel frisse, maar overheerlijke dag.

Winterzonnewende op Fort 7

ma 21/12/2009 - 51 dlnm

Gastvrouwen: Lucy de Nave

Charlotte Daems

Verlag: Tuur Wuyts

De "Winterzonnewende" wordt stilaan een traditie op Fort 7 en het blijkt aan te slaan want er moesten zelfs kandidaten geweigerd worden!

Een reporter/fotograaf van GvA kwam een kijkje en een fotootje nemen.

Het was helemaal niet koud en daarbij windstil en bovenal er lag nog sneeuw, wat wil men meer ?

Eerst een korte wandeling op het domein en dan gezellig rond het open vuur bij ons lokaal De IJsvogel. We werden getraakteerd op allerlei warme en koude hapjes die met zorg waren klaargemaakt door onze ijverige damesploeg. Verder waren er nog 3 soorten jenever. Tussendoor was er spektakel met

een "vuurman" met brandende fakkels en als "klap op de vuurpijl" spuwde hij verschillende malen een enorme vlam uit !! Dan werd de groep gesplitst en konden we om beurten binnen aan tafel zitten voor de "Gentse waterzooi". Een creatie van Herman en Lucy. Tussendoor en nadien werd er nog gezellig gekeuveld binnen of rond het open vuur. De "kabouterkes" (Mariette en Karel Matthijs) hadden intussen ongevraagd de afwas gedaan !! Het was al vrij laat maar nog op een deftig uur dat de grote poort gesloten werd. Lucy, Herman en Charlotte mogen tevreden zijn. Ook deze activiteit was een succes !

Midwinterwandeling te Vordenstein (Schoten)

zo 27/12/2009

Gids en leiding: Nancy Geldhof

Verlag: Louisa Sebreghts

Een winterwandeling in park Vordenstein, voor mij geen onbekend terrein maar wel jullie afdeling Zuidrand. Dus toch met veel verwachting naar de samenkomst op de parking en het loonde de moeite hoor! Een fijn groepje was komen opdagen en onder leiding van Nancy Geldhof gingen we op stap in dit 130 ha groot domein waarvan wel een 100 ha toegankelijk is voor het publiek. Het is eigendom van het Vlaams gewest en in 1984 opengesteld voor het publiek. We wandelden over het bruggetje zo het domein in. Door de voorbij sneeuw en ijsdagen lagen hier de wegen er nog gevaarlijk spekglad bij. Gelukkig konden we naast het pad in de losse sneeuw of het gras stappen anders was het echt niet te doen. We kwamen langs een oud beukenbos waar er al verschillende bomen zijn omgevallen. Andere staan nog recht maar zwammen en Spechten doen hier wel hun werk; de Spechten voelen zich in hun nopjes tussen de oude bomen en rottend hout. Dan liepen we weer langs dennen en wij op zoek naar Eekhoorns of hun nesten. Niets te bespeuren, alleen hun afgeknabbelde kegels verraden dat ze hier wel degelijk huizen. Nancy wist ons te vertellen dat het in hun nestjes lekker warm is - wel 20° - dan zou je wel voor minder je neusje

buiten steken hé. 't Is hier op het domein wel zeer afwisselend. Zo kwamen we langs een joekel van een Amerikaanse eik. Zijn takken zijn zo groot als boomstammen, een pracht van een boom. Er zijn ook nog wel Franse invloeden waar te nemen. Je merkt dat aan de talrijke dreven, o.a. de Twaalfurendreef die pal noord-zuid loopt met onder begroeiing van Rododendrons die wel wat problemen geven; ze woekeren en moeten wel in toom gehouden worden. Er staan ook veel Azalea's mollis die in mei - juni voor veel kleur en geur zorgen. We stapten maar verder langs grachtjes begroeid met Dubbelloofvaren, dan weer langs eiken en vonden op afgevalven bladeren nog verschillende Appelgalletjes, eentje opgeofferd voor de wetenschap en dus wat open geprutst, en bingo er zat al een klein wespje in. Onderweg toch nog enkele paddenstoelen gezien: Tonderzwammen, een Boleet, Elfenbankjes en veel korstzwammen, altijd interessant. We kwamen aan de mooi gerestaureerde Oranjerie. Er voor staan drie prachtige Sequoiadendrons of Mammoetbomen, die hebben een mooie en zachte bast. Hier nog de tuinen en vijvers bekeken. Je herkent hier dan weer Engelse invloeden. En zo eindigde deze mooie winterwandeling, veel gezien en bijgeleerd. Terug op de parking aangekomen zorgde Nancy nog voor een aangename verrassing. We konden nog wat napraten met een lekker warm drankje en heerlijke kerststol. Het was voor mij een fijne wandeling en kennismaking met jullie afdeling. Bedankt iedereen voor deze toffe middag, hopelijk tot op een volgende wandeling.

Werk van eigen leden:
**Costa Rica, Noord-Oost Engeland,
 Zeeland en Zuid Holland**
za 16/01/2010 - 51 dlmm
Dia's van: Rudi Leemans
Hugo Waterschoot
Rudy Vansevenant
Verslag: André De Mul - Tuur Wuyts

De winteravonden zijn een constante in het programma van onze afdeling. Deze avond

werk van eigen leden getoond. Een prima gelegenheid om hun (verborgen) talenten aan bod te laten komen en te ontdekken. Rudi Leemans mocht de spits afbijten. Samen met zijn echtgenote Martine was hij vorig jaar met een bevriend echtpaar naar Costa Rica getrokken. Aan de hand van een landkaart werd het hele reistraject getoond en becommentarieerd. Costa Rica bestaat voor 25 % uit natuurgebieden met zeer gevarieerde ecosystemen. De reisroute liep van de hoofdstad San José, door verschillende Nationale Parken (o.a. Cahuita, Arenal en Santa Rosa), langs de kusten en in het bergachtige binnenland. Een gevarieerde fauna en flora, prachtig om te zien. Vogels in allerlei formaten en pluimage: Visarend, Zwarte buizerd, Kolibries, en enkele typisch inheemse soorten zoals de Tico-Tico en de Quetzal, het symbool van Costa Rica. Knappe beeldmontage met pittige commentaar. Rudi moet er veel tijd en energie in gestoken hebben en het resultaat mocht dan ook gezien worden. Na de pauze deed Hugo ons verslag van zijn familietrip naar Northumberland, een streek ten zuiden van Schotland tussen Newcastle en Edinburgh. Woeste landschappen en wilde planten, maar ook idyllische en pittoreske dorpjes. Een eindje in zee, bij de Farne Islands, liggen Zeerobben en Zeehonden op zandplaten uit te rusten. De kusten zelf zijn een steeds populairdere pleisterplaats voor Zeekoeten. Zij verdringen de Alken, die op hun beurt de Drieteenmeeuwen hoger de rotsen opjagen. Ondanks het gevorderde seizoen zijn de Papegaiduikers nog massaal present. Grappig. Verder noordwaarts tegen Edinburgh, ligt Bass Rock, een kolonie-eiland. Van op afstand ziet het eiland wit van de Jan-Van-Genten. Rudy Vansevenant besluit de avond met Zeeland en Zuid Holland, voor de meesten bekend en vertrouwd. Een ruim scala van ganzen, eenden, strand- en steltlopers en plevieren, niet minder dan 81 vogelsoorten, werden in detail getoond, het moeilijk te observeren Bokje zelfs in close-up! Gewoon genieten van de beelden en de muziek. Toch af en toe een woordje uitleg: het verschil tussen Gewone en grijze zeehond, tussen Kleine en Wilde zwaan, tussen Kol- en Dwerggans. Ja, 't was af. Bedankt Rudi, Hugo en Rudy, jullie mogen fier zijn op jullie werk. Iedereen tevreden en voldaan naar huis. Toch nog een verrassend slot: de deur. Na wat omzwervingen door kasteel Steytelinck geraken we toch buiten.

Vogeltocht naar de Bospolder en De Kuifeend
zo 24/01/2010 * 17 dlmm
Gids: Luc Van Schoor
Leiding: Tuur Wuyts
Verslag: André De Mul

Grauw en grijs, miezerig en mistig. Toch redelijk wat volk aan de Bist. Eerste etappe van de vogeltocht is de Hoge Maai. Dit stort werd in de '70-er jaren, toen het woord "recyclage" nog niet bestond, aangelegd om van het afval "af" te zijn. Ondertussen is het een berg van 30 ha omtrek en 50 meter hoog. Op het water ontwaren we doorheen nevel en mist een mannetje Nonnetje en een Brilduiker, en in de lucht een Blauwe kiek en 2 Pijlstaarten. Vlaktbij loopt 't Schijn. Industrie en de havenuitbreiding hebben deze waterloop gebruikt als een open riool. Door de jaren is er weinig of niets veranderd. De buurt reageert gelaten: Laat het Schijn maar stinken. 't Stinkt er al 100 jaar. Toch zit er leven op: Kuif-, Tafel-, en Krakeend, Wintertaling en Pijlstaart. De Kuifeend vormt de hoofdbrok van de wandeling. Oorspronkelijk lager gelegen graslanden, moeizaam gevrijwaard ondanks economische druk, werd dit gebied in 1972 erkend als natuurreserveaat. Sindsdien werd het verder ontwikkeld door aanleg van plassen en dijken met broedplaatsen voor o.a. Aalscholver en Kluut, maar ook zangvogels zoals Rietzanger en Kleine karekiet voelen zich hier in het riet en de beemden thuis. We wandelen naar de kijkhut. Naast de klassiekers (Slob- en Kuifeend, Smient, Wintertaling, Pijlstaart), krijgt vrouwtje Nonnetje een speciale notering, maar de eerste prijs gaat met stip naar de Roerdomp. Eerst half verscholen tussen het riet, dan onverholven langs de oever. We nemen de tijd om hem te bekijken. Even later verschijnt nog een tweede exemplaar. Van de Kuifeend naar de Grote Kreek is maar een steenworp ver, maar toch moeten we een eind rondrijden. Dit gebied is nog in ontwikkeling. Mooi aangelegd vlonderpad met kijkwand leidt naar een grote kijkhut. Op de plas zelf zit niet zo veel: voornamelijk Bergeend, Smient en her en der Pijlstaart. Aan de overkant van de plas vliegt nog een Sperwer weg. De laatste halte zijn de Ekerse Putten. Deze werden in de 20-er jaren van vorige eeuw aangelegd om stoomtreinen van water te voorzien, nu is het een recreatieplas voor de Antwerpse Duikclub. Wij hebben

meer oog voor de eenden en watervogels. We noteren een Fuut, Dodaars, maar ook Zwartkop- en Stormmeeuw. In een onbewaakt moment doet de telescoop van Luc een knieval en neemt ook een duik. Volledig kopje onder. Paniek alom, maar Luc is er gerust in: 100 % waterproof. We doen nog een wandeling rond de plas. Een Buizerd vliegt op. We horen het gekrijs van een Halsbandparkiet die overvliegt. Een Boomkruiper steelt onze aandacht. Ja, 't weer was maar zus, maar de tocht was zó. Bedankt Luc en Tuur.

**Vleermuistelling op Fort 7
zo 31/01/2010 - 7 dlnm
Leiding: Hugo Waeterschoot
Verslag: Wim Van Deynze**

Het heeft al flink gewinterd in de weken voorafgaand aan de telling. Uit ervaring weten we dat het dan extra goed zoeken wordt om de veilig weggekropen vleermuizen überhaupt te vinden en waar mogelijk te identificeren. Vandaag was de buitentemperatuur ongeveer -1°C. Desondanks bleek het vinden van de overwinterende vleermuizen nogal mee te vallen. Op de meeste plaatsen zaten ze wat dieper verstopt, zoals verwacht, maar veelal goed zichtbaar. We telden er in totaal 26, evenveel dan vorig jaar, maar de verdeling over de soorten was wat anders. Bovendien troffen we in tegenstelling tot vorige jaren geen enkele Grootoorvleermuis aan in het Fort. Dit zou een gevolg kunnen zijn van het koude weer waardoor voornamelijk Water- en Grootoorvleermuis eerder in holle bomen verblijven. Wim had een meettoestelletje mee waarmee we de temperatuur van het lichaamsoppervlak van de vleermuizen konden meten. Deze temperatuur schommelde gemiddeld rond de 3°C.

Meest opmerkelijk afgelopen jaren was de volledige afwezigheid van overwinterende Aziatische Lieveheersbeestjes (een 5-tal jaren geleden vonden we er meer dan 5000!). Daggauwogen werden ook gespot dit jaar, zij het zoals tijdens de zomer, slechts in kleine hoeveelheden (5 stuks). Het aantal overwinterende Roestjes (typische nachtvlindersoort voor Forten) was dan weer erg opvallend, vermoedelijk vele honderden.

Al zijn de aantallen klein (het fort is immers te droog), het blijft van belang (en best een aangename sport) om jaarlijks de overwinterende vleermuizen op het Fort te

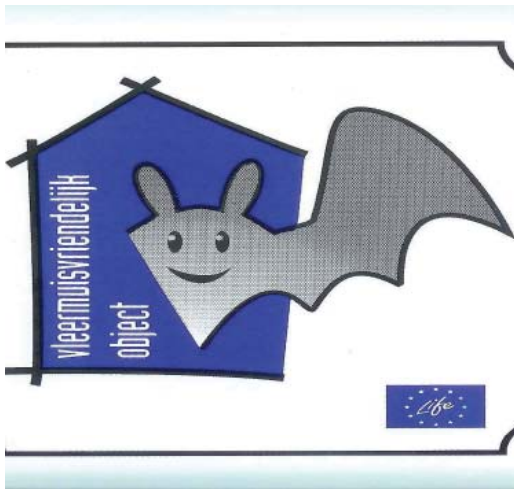
tellen. Geen andere activiteit van de afdeling laat je trouwens in die mate alle hoekjes en kantjes van het Fort zien! Meer informatie over de vleermuistelling kan je vinden in dit nummer onder de rubriek studie.

**Bustocht Zeeland – Zuid Holland
zo 07/02/2010 - 40 dlnm
Gids: Rudy Vansevenant
Leiding: Walter Van Spaendonk
Verslag: Thierry Depauw**

ONO. 2. Flauwe koelte, geen voelbare wind. Zacht 3, 4°, droog, MAAR, nevelig. Mistig. Alles zwart-wit vandaag. Beter gezegd, alle tinten van grijs. No TECHNICOLOR today. We doen het omgekeerd vandaag, eerst Schouwen. PM Overflakkee. We willen het uitzonderlijke schouwspel van ± 350 Kleine zwanen, 50 - 60 Wilde zwanen, ook wat juvenielen (de lelijke eendjes, hé!) samen met ± 5.000 Toendraganzen niet missen. Ze zouden al eens door verstoring weg kunnen zijn. M.a.w. eerst Zonnemaire op Schouwen. Ondertussen vertelt Rudy zoals altijd boeiende wetenswaardigheden over onze ganzen. De laatste stand van zaken, hun avonturen in het hoge noorden, 't broedsucces, de weersomstandigheden, de predatoren, de groeiende aantallen, de beschikbare ruimte. In Nederland, de schade voor de landbouw, de vergoeding, de afspraken. Ongeveer 2.100.000 ganzen geteld in de winter in Nederland. 50, 60° van de West Palearctic. De enen nemen toe, de andere nemen af. Bvb. de Rotgans. De vermoedelijke redenen. Het probleem van de hier broedende ganzen. Steeds maar grotere aantallen, het hele jaar in Nederland. Ook bij ons, hé! Grauwe- en Brandganzen, Canada's. Zie www.rudyvoanganzen.be. Terzake. Zonnemaire. Machtig!! Ja, het grijs, de mist, denk je maar beter weg. Zo een grote groep Bewickii's, ongewoon in Zeeland: ± 350. De meeste zitten in Friesland, o. a. Lauwersmeer. De 50 - 60 Wilde zwanen, ook mooi. Vrij schaars in Nederland. Tja, ze broeden ook veel dichterbij, hé! Scandinavië tot in Zuid Zweden. De massa's Rietganzen, een paar Kleine Riet-, ook wel wat Grauwe- en Brandganzen. Overvliegend groepje Kolganzen. Uit de bomen, mooi. Koperwieken, Kramsvogels. De geringde Kleine zwaan volgt Rudy al jaren. Komt reeds een tiental jaren trouw naar dezelfde plek. Volgende, de Prunjepolder, Delingdijk. Rot- en Brandganzen, Buizerd, Kramsvogels, MAAR, maar Hilde (Vansevenant) ontdekt tussen de Rotten EEN Roodhalsgans. Hoera!! Geroep, allen daarheen. Maar potver

..., geen gemakkelijk beest, grazend tussen al de Rotganzen. Links op het water, Berg-, Kuif- Wilde-, Pijlstaart, Nonnetje, Middelste zaagbek, Bonte strandloper, Zilverplevier, Scholeksters, Lepelaar, Kleine zilverreiger, en nog ganzen natuurlijk. We zakken af naar de Brouwersdam. Het zicht op zee is zeer, zeer beperkt. een Zwarte zee-eend, Brilduiker. Dan maar de kant afspeuren. Ja, mooi huppelende Parse - en Steenlopers, Bonte strandlopers, Scholeksters, Kanoeten. De show van de Grijs zeehond (7 stuks), het verliefde paar, de gewone rol. Een gezellige tent, rendez-vous voor surfers en zeilers in de zomer. Vriendelijke, vlotte service. De batterijen terug opladen. Kabellaarsbank. P. M. de Koude Hoek. Bijzonder ongewoon. De polder bijna leeg. Oh!, oh!, Wacht hoor. Luister. Wolken Brandganzen cirkelen rond, komen zo maar uit het mistige niets. Een paar duizend of meer?? Onderweg naar de Kwade Hoek nog een groep Brand-, 3 à 4.000. Vertrekken uit Havenhoofd en zo langs het stand naar de haven. Twee vrouwtjes Blauwe kiekendieven, Buizerds. Geen Baardmannetjes of Goudvinken. Grauwe ganzen en Canada's, ja! Het strand, hmmm!! Laagwater, alles in de mist. Wat ganzen, Wulpen, Kluten, Scholeksters. In de havenkom, Dodaars, Futen, Krakeenden. 't Wordt nog grijzer en donkerder maar toch, we doen het. De Slikken van Flakkee, verkorte versie. Tientallen Reeën, Goudplevieren, Buizerds. Niet veel zicht, maar wel veel klank. Van waar komen ze???'t Moeten er duizend en meer zijn. Kijk daar eens aan de rand van de zichtbaarheid, een eindeloze gakkende sliert. Gak, gak, gak. Brand, Brand, Brand, pardon, ik bedoel Brandganzen, hé! Dat is natuurbeleving op zijn best. Ja Walter, Rudy, een geslaagde dag. Eens iets anders, een aparte sfeer. Nou ja, dat de kleuren zijn uitgevallen, dat hebben jullie niet in de hand, of wel?? Bedankt gids en leiding, de toffe groep.

EDEGEM vleermuizentelling februari

Naar jaarlijkse gewoonte werd er ook dit jaar weer een vleermuizentelling gehouden in Fort 5 te Edegem. Op 6 en 7 februari was het dit jaar vleermuizentelweekend, georganiseerd door de vleermuizenwerkgroep van Natuurpunt. Fort 5 stond op zaterdag 6 februari op de planning.

Een totaal van 13 tellers, waaronder 5 VMPA natuurgidsen, trokken de gangen van het fort in, gewapend met zaklampen en grondplannen.

Dit jaar kan de telling een echt succes genoemd worden en dit om 2 redenen:

1) Ondanks de renovatiewerken aan het binnenfort werden er dit jaar 60 (!) vleermuizen geteld. Een recordaantal wanneer we de tellingen van de laatste 10 jaar bekijken.

2) Nog veel belangrijker is de vondst van 3 Ingekorven Vleermuizen. Het aantreffen van deze soort, één van de meest bedreigde vleermuissoorten, is een voorwaarde voor de habitatrictlijn, waartoe Fort 5 behoort.

Het vleermuizenreservaat, dat sinds 2007 werd ingericht in de contre-escarpe van het fort, en sinds 2009 officieel beheerd wordt door de VMPA natuurgidsen, heeft ook zeer positieve resultaten behaald dit jaar: maar liefst 26 van de 60 vleermuizen vonden een overwinteringsplaats in de delen die hiervoor speciaal ingericht werden.

Het reservaat is ook sinds 26 juni 2009 erkend als 'vleermuisvriendelijk object'. Alle objecten, waaronder forten en bunkers, die erkend worden als vleermuisvriendelijk object krijgen een schildje van het Agentschap van Natuur en Bos (ANB) van de Vlaamse Overheid met de steun van Europa via Life en in samenwerking met vzw Natuurpunt.

Een dankbare bevestiging voor al de werkuren die reeds in het reservaat zijn gependend. Ook de komende jaren zullen de VMPA natuurgidsen zeker verder blijven werken in het reservaat met hopelijk een uitbreiding mogelijk in de nabije toekomst.

Vleermuizen op Fort 5	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Watervleermuis	25	35	32	25	31	25	26	19	8	27
Dwergvleermuis	13	---	7	---	3	2	3	2	2	1
Grootoorvleermuis	3	9	6	8	3	6	5	2	7	7
Baardvleermuis	3	3	6	7	6	4	5	10	6	13
Franjestaart	1	1	1	2	3	3	8	6	6	8
Laatvlieger	---	---	---	---	1	---	---	1	1	---
Ingekorven vleermuis	---	---	---	---	1	---	---	---	---	3
spec.	1	2		2		2	4	---	1	1
Myotis spec.	---	3	2	---	3	2	1	1	---	---
TOTAAL	46	53	54	44	51	44	52	41	31	60

Valerie Nackaerts

Beheerder vleermuizenreservaat Fort 5

Meer gedetailleerde informatie over de activiteiten vind je in de rubriek Agenda op pagina 4.

Activiteiten waar je op voorhand moet voor inschrijven zijn ***vet** gemarkeerd.

5 april: voorjaarsflora in het Walenbos

11 april: lentewandeling op Fort 7

18 april: Brabantse Wal

25 april: voorjaarsflora in het Hallaerbos

1 mei: natuurdomeinen in de Voorkempen + avondspeurtocht

***9 mei: bustocht naar de plassegebieden van Zuid-Holland**

16 mei: zangvogels in de Hobokense polder

22 mei: 24 u van de biodiversiteit

30 mei: orchideeën langsheen het Veerse Meer

6 juni: verkenning Noord-Haspengouw

13 juni: Torfsbroek te Kampenhout

20 juni: kalkflora van Eben-Emael en orchideeëntuin Schien-Op-Geul

***21 juni: zomerzonnewende**

26 juni: nachtvlinderavond

4 juli: Winkelsbroek & Turnhouts vennengebied

***11 juli: vogel- en plantenpracht op eiland Tiengemeten**

***18 juli: fietstocht door de Groene Baronie**

25 juli: zomerwandeling & pinteling op Fort 7